

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

APSKAITA IR FINANSŲ VALDYMAS

Diana Inaišvili

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**LIETUVOS IR SAKARTVELO
GYVENTOJŲ FINANSINIS
RAŠTINGUMAS IR JO
POVEIKIS FINANSINEI
GEROVEI**

**FINANCIAL LITERACY OF
RESIDENTS OF LITHUANIA
AND GEORGIA AND ITS IMPACT
ON FINANCIAL WELL-BEING**

Darbo vadovė: Dr. Asta Šalienė

Vilnius, 2025

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Finansinio raštingumo samprata	7
2 lentelė. Finansinio raštingumo kriterijai	9
3 lentelė. Finansinės gerovės apibrėžtis	11
4 lentelė. Mokslinių tyrimų apžvalga	16
5 lentelė. Skalių patikimumo rezultatai	30
6 lentelė. Tyrimo dalyvių socialiniai demografiniai požymiai	32
7 lentelė. Tyrimo etikos principai	33
8 lentelė. Respondentų žinios apie taupymo ir investavimo priemones	34
9 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal taupymo ir investavimo priemonių taikymą, proc.	34
10 lentelė. Finansinio sąmoningumo rezultatai	35
11 lentelė. Finansinės patirties teiginių įverčiai	36
12 lentelė. Subjektyvių finansinių žinių įverčiai	36
13 lentelė. Finansinių įgūdžių vertinimo rezultatai	37
14 lentelė. Finansinių gebėjimų vertinimo rezultatai	38
15 lentelė. Finansinių tikslų vertinimo rezultatai	38
16 lentelė. Finansinių sprendimų vertinimo rezultatai	38
17 lentelė. Finansinio elgesio vertinimo rezultatai	39
18 lentelė. Finansinio pasirengimo skalės įverčiai	40
19 lentelė. Dabartinio pinigų valdymo streso skalės įverčiai	40
20 lentelė. Suvokiamo finansinio saugumo skalės įverčiai	41
21 lentelė. Finansinio raštingumo kintamųjų koreliaciniai ryšiai	42
22 lentelė. Finansinį savarankiškumą prognozuojantys veiksniai	42
23 lentelė. Finansinę gerovę prognozuojantys veiksniai	43
24 lentelė. Finansinį raštingumą prognozuojantys demografiniai veiksniai	43
25 lentelė. Finansinę gerovę prognozuojantys veiksniai	44

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės dimensijos	13
2 pav. Asmens finansinę gerovę lemiantys veiksniai	22
3 pav. Tyrimo loginė struktūra	27
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal investavimo priemones	35

TURINYS

IVADAS	5
1. TEORINĖS GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI PRIELAIIDOS	7
1.1. Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės apibrėžtis	7
1.2. Finansinį raštingumą ir finansinę gerovę lemiantys veiksniai	16
2. LIETUVOS IR SAKARTVELO GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO IR POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI TYRIMO METODIKA	26
2.1. Tyrimo tikslas, modelis ir hipotezės	26
2.2. Tyrimo organizavimas ir instrumentas	29
3. LIETUVOS IR SAKARTVELO GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO IR POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI TYRIMO REZULTATAI	35
3.1. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo tyrimo rezultatai	35
3.2. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinės gerovės tyrimo rezultatai	41
3.3. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikio finansinei gerovei tyrimo rezultatai	43
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	47
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
PRIEDAI	56
1 Priedas. Tyrimo anketa	56

IVADAS

Temos aktualumas. Finansinis raštingumas yra vienas iš finansinio išprusimo elementų ir turi poveikį asmens finansinei elgsenai ir finansinei gerovei (Khan et al., 2017). Finansinio raštingumo (žinių) vertinimas yra nauja tyrimų sritis, pastaruoju metu sulaukianti vis daugiau dėmesio. Finansinis raštingumas ir atitinkamų finansinių žinių turėjimas gali padėti asmenims analizuoti savo finansinę padėtį ir apsisaugoti nuo finansinių problemų. Finansinis raštingumas yra specifinis žmogiškojo kapitalo komponentas, leidžiantis asmeniui spręsti pagrindinius finansinius klausimus ir priimti tinkamus finansinius sprendimus. Kaip nurodo Gedvilaitė, Gudaitis, Lapinskienė, Brazaitis ir kt. (2022), finansiškai raštingas asmuo geba įgyti finansinių įgūdžių ir gebėjimų ir yra motyvuotas kritiškai apmąstyti veiksnius, turinčius poveikį finansinių sprendimų priėmimui bei lemiančius asmens finansinę gerovę. Kasdieniame gyvenime žmonės nuolat priima sprendimus dėl asmeninių finansų: kaip tvarkyti namų ūkio biudžetą; kokiems pirkiniams skolintis ir kokiems taupyti; ar investuoti, kokias investicines priemones pasirinkti ir kaip pasirinkti geresnį būdą taupyti ateičiai. Asmuo, turintis pakankamai finansinių žinių, gali geriau suprasti finansinę informaciją ir priimti sprendimus ne tik dėl kasdienio vartojimo, bet ir dėl taupymo, investavimo, kreditų, pensijų, gyvybės draudimo ir kt., finansinis raštingumas ir asmens finansinės žinios lemia ne tik geresnę finansinę elgseną, bet ir finansinę gerovę. Todėl aktualu atlikti mokslinius tyrimus vertinant, kokie veiksniai lemia asmens finansinį raštingumą bei koks yra finansinio raštingumo poveikis asmens finansinei gerovei.

Analizuojamos temos ištyrimo lygis. Moksliniuose tyrimuose nagrinėjamos finansinio raštingumo samprata bei poveikis gyventojų finansinei gerovei, apžvelgiami finansinį raštingumą lemiantys veiksniai. Iacovoiu (2018) atliktame tyrime pabrėžiama, kad gyventojų finansinis raštingumas yra glaudžiai susijęs su ekonominiu šalies vystymusi, švietimo sistema, taip pat gyventojų išsilavinimo lygiu. Lusardi ir Streeter (2023) atliktame tyrime nagrinėjamas finansinis raštingumas bei jo poveikis finansinei gerovei JAV atveju. Jame atskleidžia, jog finansinis raštingumas yra glaudžiai susijęs su gyventojų finansine gerovei, ypač pensijos planavimu, gyventojų investavimo elgsena. Miečinskienė, Stankevičienė ir kt. (2023) tyrė Lietuvos studentų finansinio raštingumo lygį bei vertino finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei. Šiame tyrime pabrėžiama, kad finansinis intelektas priklauso nuo asmens

finansinio raštingumo ir asmeninių finansų valdymo įgūdžių, taip pat finansinis raštingumas susijęs su apdairia finansine elgsena. Ulbinaitė, Gudaitis ir Baranauskas (2023) tyrė Y kartos asmeninių finansų valdymo įgūdžius integruodami tris finansinio raštingumo vertinimo perspektyvas, t. y. finansines žinias, elgseną ir požiūrį į tvarumą Lietuvos gyventojų atveju. Amiranashvili (2023) tyrimo tikslas – ištirti Gruzijos vyresniųjų klasių moksleivių finansinį raštingumą ir nustatyti veiksnius, kurie lemia jų finansinio raštingumo lygį. Tyrimo metu nustatyta, kad šeima ir išsilavinimas atlieka svarbų vaidmenį formuojant mokinių finansinį raštingumą. Mercan ir Kitesashvili (2023) tyrime vertinama socialinių ir demografinių veiksnių, tokių kaip amžius, lytis, pajamos ir išsilavinimas, įtaka Gruzijos gyventojų finansinio raštingumo lygiui ir ryšys tarp finansinių žinių, finansinio požiūrio ir gerovės.

Darbo naujumas. Moksliniuose tyrimuose analizuojamas finansinis raštingumas, tačiau apsiribojama finansinių žinių bei finansinio raštingumo veiksnių analize, tačiau pasigendama išsamesnių tyrimų, kuriuose būtų atskleidžiamas finansinio raštingumo poveikis gyventojų finansinei gerovei. Amiranashvili (2023) atlikto tyrimo tikslas - ištirti Gruzijos vyresniųjų klasių moksleivių finansinį raštingumą ir nustatyti veiksnius, kurie lemia jų finansinio raštingumo lygį. Mercan ir Kitesashvili (2023) tyrimo tikslas - nustatyti Gruzijos gyventojų suvokiamą ir faktinį finansinio raštingumo lygį ir kaip tai gali paveikti jų dabartinę ir būsimą finansinę gerovę. Darbo naujumas pasireiškia ir tuo, kad Lietuvoje ir Sakartvele finansinio raštingumo poveikis finansinei gerovei yra mažai nagrinėta tyrimų sritis.

Darbo problema. Įvairūs socialiniai, ekonominiai šalyje vykstantys pokyčiai turi poveikį gyventojų finansinei gerovei, finansinį raštingumą taip pat lemia įvairūs veiksniai. Baigiamajame darbe keliamas klausimas – koks yra finansinio raštingumo poveikis gyventojų finansinei gerovei Lietuvos ir Sakartvelo atvejais.

Darbo tikslas. Nustatyti gyventojų finansinį raštingumą bei jo poveikį finansinei gerovei Lietuvos ir Sakartvelo atveju.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sampratą.
2. Išanalizuoti finansinio raštingumo poveikio gyventojų finansinei gerovei teorinius pagrindus.
3. Ištirti Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei.

Darbo metodai. Mokslinės literatūros lyginamoji analizė, teorinės medžiagos sisteminimas ir apibendrinimas, kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa, tyrimo duomenų statistinė analizė bei apibendrinimas.

Darbo struktūra. Baigiamasis darbas sudarytas iš trijų darbo dalių. Pirmoje darbo dalyje analizuojama finansinio raštingumo bei finansinės gerovės samprata, aptariami veiksniai, kurie

turi poveikį gyventojų finansiniam raštingumui bei finansinei gerovei, aptariami moksliniai tyrimai, atskleidžiantys finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei. Antroje darbo dalyje pateikiama tyrimo metodika, apibūdinamas tyrimo instrumentas, pristatomos tyrimo imties charakteristikos, tyrimo ribotumai. Trečioje darbo dalyje analizuojami tyrimo rezultatai, atskleidžiantys Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei.

1. TEORINĖS GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI PRIELAIDOS

1.1. Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės apibrėžtis

Terminas „finansinis raštingumas“ atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose apie 1990 m. Šis terminas ypač išpopuliarėjo po 2000 m., kai buvo pradėtos įgyvendinti finansinio raštingumo gerinimo programos. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) plačiai priimta išsamia apibrėžime finansinis raštingumas apibrėžiamas kaip žinios ir supratimas apie finansines sąvokas ir riziką. Finansinis raštingumas apibrėžiamas ir kaip įgūdžiai, motyvacija ir pasitikėjimas savimi, leidžiantys taikyti šias žinias ir supratimą, kad būtų galima priimti veiksmingus sprendimus įvairiomis finansinėmis aplinkybėmis, pagerinti asmenų ir visuomenės finansinę gerovę ir sudaryti sąlygas dalyvauti ekonominiame gyvenime (EBPO, 2014). EBPO daugiausia dėmesio skyrė trimis pagrindiniams visapusiškiems finansinio raštingumo aspektams: finansinėms žinioms; finansinei elgsenai; finansiniam požiūriui. Mokslinėje literatūroje taip pat pateikiami finansinio raštingumo apibrėžimai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Finansinio raštingumo samprata

Autorius	Apibrėžimas
EBPO, 2014	Finansinis raštingumas – žinios apie finansines sąvokas, finansinius sprendimus, finansų valdymą.
Garg ir Singh (2018)	Finansinis raštingumas yra gebėjimas skaityti, analizuoti, valdyti asmenines finansines sąlygas, kurios turi poveikį materialinei gerovei bei apima gebėjimą priimti finansinius sprendimus, diskutuoti apie pinigus ir finansinius klausimus, planuoti ateitį ir kompetentingai reaguoti į gyvenimo įvykius, kurie turi poveikį kasdieniams finansiniams sprendimams.
Munnukka et al., 2017	Finansinis raštingumas - rodiklis, atskleidžiantis, kiek asmuo supranta pagrindines finansines sąvokas, kiek jis geba ir pasitiki savimi, kad galėtų valdyti asmeninius finansus ir priimti atitinkamus sprendimus.
Bongini ir kt. (2018)	Finansinis raštingumas - žinios ir gebėjimas jas taikyti, kad būtų galima tinkamai elgtis finansų srityje.
Sing ir Lee (2020)	Finansinis raštingumas finansinių žinių panaudojimas, siekiant palengvinti veiksmingą sprendimų priėmimą ir nukreipti finansinę elgseną, siekiant finansinio saugumo ir gerovės.

Kumari et al., 2020	Finansinis raštingumas - gebėjimas padeda asmenims ir visuomenei pagerinti savo finansinę gerovę ir gebėjimus dalyvauti ekonominiame gyvenime.
Gedvilaitė, Gudaitis, Lapinskienė, Brazaitis ir kt. (2022)	Finansinis raštingumas žmonių gebėjimai suprasti finansines sąvokas ir saugiai valdyti santaupas bei investicijas.
Lussardi, Streeter (2023)	Finansinis raštingumas - pagrindinių finansinių sąvokų išmanymas ir gebėjimas atlikti paprastus finansinius skaičiavimus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

EBPO finansinį raštingumą apibrėžia ne tik kaip žinias ir supratimą apie finansines sąvokas ir riziką. Finansinis raštingumas taip pat apima įgūdžius, motyvaciją ir pasitikėjimą savimi praktiškai taikyti šias žinias ir supratimą, kad būtų galima priimti veiksmingus sprendimus įvairiomis finansinėmis aplinkybėmis (Lussardi, Streeter, 2023). Šis gebėjimas padeda asmenims ir visuomenei pagerinti savo finansinę gerovę ir gebėjimus dalyvauti ekonominiame gyvenime (Kumari et al., 2020).

Finansinis raštingumas apibrėžiamas kaip rodiklis, parodantis, kiek asmuo supranta pagrindines finansines sąvokas, kiek jis geba ir pasitiki savimi, kad galėtų valdyti asmeninius finansus, priimdamas pagrįstus trumpalaikius sprendimus ir pagrįstai planuodamas ilgalaikius finansus. Daugėjant finansinio raštingumo tyrimų, vis daugiau mokslininkų sutinka, kad finansinis raštingumas turi dvi skirtingas dimensijas - objektyvias finansines žinias ir subjektyvias finansines žinias (Munnukka et al., 2017). Objektyvios finansinės žinios reiškia asmenų supratimą apie finansines sąvokas, principus ir priemones, o subjektyvios finansinės žinios - asmenų pasitikėjimą savo žiniomis.

Garg ir Singh (2018) finansinį raštingumą apibrėžė kaip gebėjimą įvertinti naujas ir sudėtingas finansines priemones ir priimti pagrįstus sprendimus tiek dėl priemonių pasirinkimo, tiek dėl jų naudojimo masto, kurie geriausiai atitiktų asmenų ilgalaikius interesus. Finansinis raštingumas apima gebėjimą priimti paprastus sprendimus dėl finansinių įsipareigojimų, investavimo ir žinių apie palūkanų kaupimą taikymą realiose situacijose.

Žinios ir supratimas apie finansines sąvokas ir riziką, taip pat įgūdžiai ir nuostatos, kaip šias žinias ir supratimą taikyti siekiant priimti veiksmingus sprendimus įvairiose finansinėse situacijose, pagerinti asmenų ir visuomenės finansinę gerovę ir sudaryti sąlygas dalyvauti ekonominiame gyvenime, vadinami finansiniu raštingumu. Kitaip tariant, finansinis raštingumas - tai gebėjimas suprasti ir veiksmingai naudotis įvairiais finansiniais įgūdžiais, įskaitant asmeninių finansų valdymą, biudžeto sudarymą, investavimą ir finansinės atsakomybės prisiėmimą (Jurkševičiūtė, Danielytė ir kt., 2023).

Finansinis raštingumas apibrėžiamas kaip gebėjimas įvertinti ir naudoti įvairius finansinius produktus bei priimti pagrįstus ilgalaikius sprendimus, siekiant maksimalios grąžos. Tyrimuose pateikiami siauresni apibrėžimai, kuriuose finansinis raštingumas suprantamas kaip

faktinės finansinės žinios, pabrėžiant pagrindinių finansinių sąvokų suvokimą, tačiau neatsižvelgiant į tai, ar ir kaip ši informacija panaudojama (Ullah et al., 2020), o platesnis apibrėžimas rodo, kad finansinis raštingumas yra gebėjimas taikyti motyvaciją, pasitikėjimą ir įgūdžius priimant finansinius sprendimus, siekiant pagerinti savo finansinę gerovę (EBPO, 2014), nes finansinis raštingumas turėtų suteikti asmenims naudingų įgūdžių realaus gyvenimo scenarijams, pavyzdžiui, žinių apie skolos struktūrą, palūkanų kaupimą. Taigi finansinis raštingumas suprantamas kaip modelis, kuriame faktinės finansinės žinios prognozuoja suvokiamą finansinę elgseną ir finansinį požiūrį, kurie stebimi analizuojant elgseną, atskleidžiančią, kaip žmonės elgiasi konkrečiose situacijose.

Moksliniuose tyimuose įvairūs autoriai pateikia kriterijus, kuriais remiantis yra matuojamas finansinis raštingumas (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Finansinio raštingumo kriterijai

Autorius	Kriterijai
Philippas ir Avdoulas (2019)	Finansinės žinios, finansinė elgsena, finansinis saugumas.
Swiecka, Yesildag (2020)	Finansinės žinios, finansiniai įgūdžiai, finansinės nuostatos, finansinė elgsena, finansinis elgesys.
Ulbinaitė, Gudaitis, Baranauskas, (2023)	Finansinis sąmoningumas, finansinės žinios, ekonominiai rodikliai, finansinis švietimas.
Mercan ir Kitesashvili, (2023)	Finansinės žinios, finansinis švietimas, finansinis išsilavinimas, asmeninis suvokimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Įvairiuose finansinio raštingumo tyimuose ši sąvoka apibrėžiama skirtingai ir nagrinėjama taikant skirtingus metodus ir sistemas. Įvairių autorių tyimuose finansinį raštingumą sudaro tokios sąvokos kaip: finansinės žinios, finansiniai įgūdžiai, finansinės nuostatos, finansinė elgsena ir finansinės informacijos poreikis. Swiecka, Yesildag (2020) nuomone finansinį raštingumą sudaro 5 komponentai: 1. finansinės žinios, 2. finansiniai įgūdžiai, 3. finansinės nuostatos, 4. finansinė elgsena, 5. finansinis elgesys. Siauruoju požiūriu finansinio raštingumo sąvoka apima tris elementus: 1. finansinės žinios, 2. finansinės nuostatos, 3. finansinė elgsena.

Finansinio raštingumo sąvokos kaip sinonimai vartojamos su finansinio švietimo ir finansinių žinių sąvokomis. Tačiau abi sąvokos konceptualiai skiriasi tuo, kad finansinis raštingumas yra išsamesnis nei finansinis švietimas. Supratimas ir naudojimas yra dvi finansinio raštingumo charakteristikos: supratimas atspindi asmenines finansines žinias, įgytas per finansinį švietimą, o naudojimas susijęs su asmeninių finansinių žinių valdymu. Šiuo atveju asmuo gali turėti finansinės informacijos, tačiau tam, kad būtų laikomas raštingu, jis turi gebėti ją taikyti

priimdamas sprendimus. Todėl finansinis raštingumas apima ne tik finansinį išsilavinimą (Mercan ir Kitesashvili, 2023).

Finansinis raštingumas turi poveikį asmens finansinei elgsenai. Vartotojai, kurie iki galo nesupranta palūkanų normų ir palūkanų kaupimo sąvokų, galiausiai skolinasi daugiau ir taupo mažiau pinigų, yra linkę daugiau išleisti sandorių mokesčiams, turėti didesnių skolų ir mokėti didesnes paskolų palūkanas. Tuo tarpu vartotojai, kurie geriau supranta pagrindines finansų sąvokas, dažniau diversifikuoja riziką, paskirstydami lėšas kelioms įmonėms ir yra linkę planuoti ir taupyti pensijai. Pasak Iacovoio (2018) siekdamas pagrindinio tikslo gerinti finansinį raštingumą, kad būtų skatinama sveikesnė finansinė elgsena ir finansinė gerovė, kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės parengė ir įgyvendino nacionalines finansinio švietimo strategijas, orientuotas į šias kryptis: privalomas finansinis švietimas mokyklų programose; „vartotojams skirtų interneto svetainių ir (arba) specializuotų internetinių mokymosi portalų kūrimas“; įvairioms amžiaus grupėms skirtos mokomosios medžiagos rengimas; seminarai ir atvirų durų dienos, organizuojamos bendradarbiaujant su įvairiomis atstovaujančiomis institucijomis, pavyzdžiui, universitetais, bankais ir kt. Finansinis švietimas tampa vis svarbesnis, nes finansiniai produktai ir paslaugos tampa vis sudėtingesni ir labiau paplitę.

Finansinis raštingumas svarbus ne tik priimant finansinius sprendimus asmeniniu ir įmonės lygmenimis, bet ir lemiant nacionalinį socialinį ir ekonominį vystymąsi bei finansinę gerovę visuomenėje. Pasak Janor et al. (2016), nustatyta, kad finansinio raštingumo lygis paaiškina investicijų tipo pasirinkimo skirtumus. Ne tik tai, pasaulyje atlikta dar keletas tyrimų, kuriuose tiriama ir kitas finansinio raštingumo poveikis.

Ullah et al. (2020) pabrėžia finansinio raštingumo svarbą priimant investicinius sprendimus. Kaip nurodo autoriai, yra daug investuotojų (vyrų ir moterų), kurie vengia investuoti į finansų rinkas. Tokio nenoro priimti investicinį sprendimą finansų rinkose priežastis gali būti žinių ir susidomėjimo stoka. Finansinės žinios arba finansinis raštingumas gali būti apibrėžiamas kaip svarbių finansinių sąvokų, tokių kaip infliacija, palūkanų normos apskaičiavimas ir portfelio rizikos diversifikavimas, supratimas. Finansinis raštingumas apima pirmenybės teikimą vienai finansinei galimybei ar projektui, o ne kitam. Hidayat ir Hartono (2022) nurodo, kad finansiniu raštingumu pagrįsti sprendimai atspindi racionaliam asmens požiūryje ir padeda priimti palankius finansinius sprendimus. Finansinis raštingumas padeda efektyviai valdyti finansinius išteklius.

Philippas ir Avdoulas (2019) akcentuoja, kad finansinis raštingumas – tai gebėjimas suprasti ir analizuoti finansines galimybes, planuoti ateitį ir tinkamai reaguoti į įvykius. Šis gebėjimas gali turėti poveikį gyvenimo ir darbo sąlygoms ir gali būti labai naudingas numatant ateitį, siekiant padidinti pajamas. Deja, nepaisant finansinio raštingumo svarbos, tyrimai

atskleidė, kad šis gebėjimas žmonių visame pasaulyje, ypač besivystančiose ir menkai išsivysčiusiose šalyse, nėra didelis. Žemo finansinio raštingumo gyventojai susiduria su tokiomis kliūtimis, kaip finansinio gyvenimo sudėtingumas, daugybė pasirinkimo galimybių priimant sprendimus ir nepakankamas laiko ir pinigų kiekis asmeninių finansų klausimams pažinti.

Finansinio raštingumo tyrimuose aiškiai pabrėžiama jo sąsaja su tvarumu grindžiamais veiksmais ir elgsena asmeniniu, įmonių, visuomenės ir (arba) ekonominiu lygmeniu. Finansinio raštingumo raidą bendrai galima stebėti pagal šalių ekonominius rodiklius, tokius kaip namų ūkių skolos, mokėjimo drausmė, namų ūkių ir įmonių bankrotai ir nemokumas, turto perėmimas. Pastebima, kad vis daugiau mokslininkų dėmesio skiriama finansinio raštingumo ir finansiškai pagrįstų, informuotų ir tvarių sprendimų priėmimo sąsajoms. Šiame kontekste daugiausia dėmesio skiriama finansinių sprendimų priėmėjų ir finansinių produktų vartotojų elgsenos profiliui, apimant jų požiūrį, vertybes ir įsitikinimus. Finansinių produktų vartotojai pradeda kontroliuoti finansinių paslaugų teikėjus, linkę pirkti finansinius produktus, kurie yra aiškiai susiję su tvarumu arba turi jo elementų (Ulbinaitė, Gudaitis, Baranauskas, 2023).

Su finansine gerove susijusios sąvokos nagrinėjamos įvairiose disciplinose - nuo ekonomikos, psichologijos, vartotojų sprendimų priėmimo iki paslaugų rinkodaros. Dėl tokio daugialypio požiūrio atsirado įvairių sąvokos apibrėžčių, apimančių įvairius žmogaus finansinės padėties aspektus. Tokie terminai kaip ekonominis pasitenkinimas, finansinis pasitenkinimas ir finansinė gerovė vartojami kaip sinonimai, aiškiai neatskiriant šių terminų (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Finansinės gerovės apibrėžtis

Autorius	Apibrėžimas
Sahi (2017)	Finansinė gerovė – asmens finansinės padėties ypatumai, atspindintys asmens nuomonę apie finansinę padėtį.
Munisamy, Sahd ir Hussin (2022)	Finansinė gerovė - asmens gebėjimas vykdyti finansinius įsipareigojimus ir būti užtikrintam dėl savo finansinės ateities.
Mathew ir Kumar (2022)	Finansinė gerovė – subjektyvus asmens finansinės padėties suvokimas bei vertinimas, pasitenkinimas esama finansine asmens padėtimi.
Dewi, Leon ir kt. (2023)	Finansinė gerovė – asmeninė situacija, kai individas jaučia finansinį saugumą bei asmeninį finansinį pasitenkinimą.
Chaity, Kabir ir kt. (2024)	Finansinė gerovė – asmens nuostatos ir savo finansinės padėties suvokimas bei vertinimas, apimantis finansinę elgseną.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pagal pateiktus finansinės gerovės apibrėžimus matome, kad skirtingi autoriai išskiria tam tikrus finansinės gerovės ypatumus. Sahi (2017) finansinė gerovė buvo apibrėžta kaip objektyvūs ir subjektyvūs finansinės padėties aspektai, vertinami pagal palyginimo standartus, siekiant susidaryti asmens nuomonę apie savo finansinę padėtį. Mathew ir Kumar (2022)

finansinę gerovę apibrėžia kaip asmens subjektyvų savo finansinės padėties suvokimą ar vertinimą arba finansinių išteklių pakankamumo suvokimą, pasitenkinimo jausmą įvairiais savo finansinės padėties aspektais.

Finansinę gerovę galima apibrėžti kaip situaciją, kai asmuo jaučia finansinį saugumą ir laisvę priimti tinkamus sprendimus dabar ir ateityje. Pastaraisiais metais finansinę gerovę siūloma laikyti tinkamu rodikliu asmens finansinei sveikatai įvertinti. Tai rodo gyvenimo saugumo lygį ir poreikį siekti finansinės apsaugos nuo ekonominės rizikos, kuri gali lemti bankrotą, atleidimą iš darbo ir skurdą. Finansinė gerovė apskaičiuoja kiekvieno asmens veiklos rezultatus, susijusius su asmens išlaidomis ir santaupomis. Kai kuo didesnis santykis, tuo labiau asmenys yra finansiškai klestintys (Dewi, Leon ir kt., 2023).

Kaip nurodo Munisamy, Sahd ir Hussin (2022) finansinė gerovė, tai prasmingas, patogus ir stabilus gyvenimas be ilgalaikių finansinių problemų, gebėjimas susidoroti su netikėtomis finansinėmis problemomis ir nenumatytomis aplinkybėmis, taip pat su besikeičiančiomis gyvenimo aplinkybėmis. Finansinė gerovė taip pat reiškia asmens gebėjimą vykdyti dabartinius finansinius įsipareigojimus ir būti užtikrintam dėl savo finansinės ateities. Finansinio raštingumo svarbą dar labiau didina vis sudėtingesnių ir modernių skaitmeninių finansinių produktų ir paslaugų atsiradimas. Kempson, Finney ir Poppe (2017) atkreipia dėmesį į tai, kad nėra nusistovėjusios, visuotinai priimtinos finansinės gerovės apibrėžties, taip pat nėra vieningo vertinimo metodo. Todėl siūlomas vertinimo modelis, pagrįstas objektyviais ir subjektyviais rodikliais tokiose srityse kaip žinios, įgūdžiai ir patirtis, psichologiniai veiksniai. Šios sritys lemia asmenų elgseną, kuri lemia finansinę gerovę.

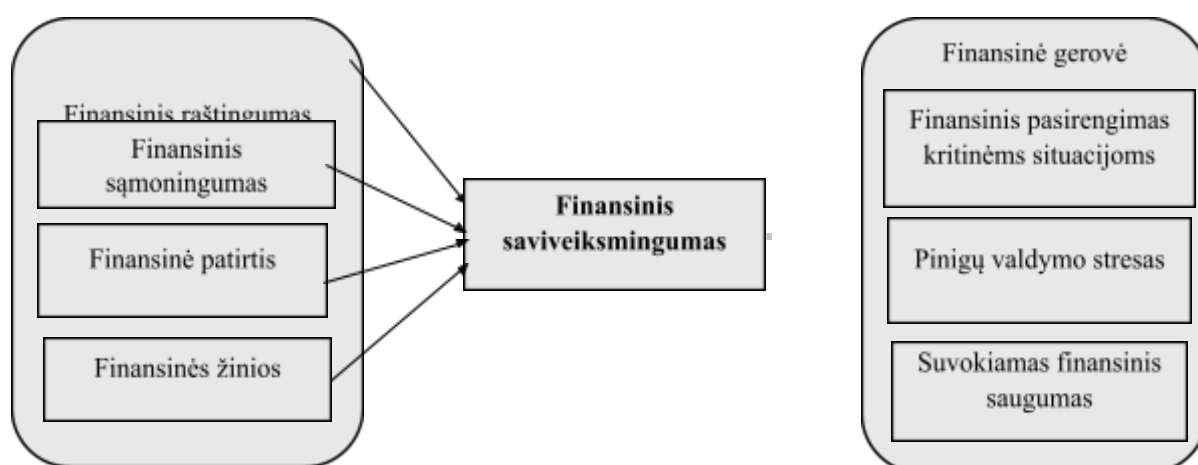
Versal ir Balytska (2022) siūlo finansinės gerovės modelį, grindžiamą keliais rodikliais: dabartiniu pinigų valdymo stresu (vėluojantys ir minimalūs mokėjimai, savikontrolės stoka, materializmas, suvokiamas finansinis saviveiksmingumas), tikėtiniu finansiniu saugumu ateityje (suvokiamas finansinis saviveiksmingumas, pozityvi finansinė elgsena, noras prisiimti investicinę riziką ir ilgalaikis pinigų planavimas).

Finansinė gerovė yra daugialypė sąvoka, apimanti finansinį pasitenkinimą, objektyvią finansinę padėtį, finansines nuostatas ir finansinę elgseną, kurios negalima išmatuoti vienu būdu. Iš pradžių finansinė gerovė buvo tiriama nacionaliniu lygmeniu, neatsižvelgiant į žmonių požiūrį, ir buvo manoma, kad ji tapatinama su materialiais ištekliais (pvz., pinigais). Šiandien finansinę gerovę galima apibrėžti kaip gerą ir teigiamą finansinę būklę, kuri turi ir objektyvią, ir subjektyvią pusę. Objektyvioji gerovė siejama su apčiuopiamais ištekliais, tokiais kaip pinigai ir turtas (pavyzdžiui, namai, transporto priemonė). Subjektyvi finansinė gerovė siejama su emocine savijauta ir kognityviniu savo finansinės situacijos vertinimu, subjektyviu savo žinių apie tą aplinkybę vertinimu (Chaity, Kabir ir kt., 2024).

Finansinė gerovė suprantama kaip įsitikinimas savo gebėjimu išlaikyti dabartinį ir prognozuojamą idealų gyvenimo lygį bei finansinę laisvę (Bruggen ir kt., 2017). Lone ir kt. (2024) finansinę gerovę apibrėžia kaip būseną, kai asmuo gali visiškai įvykdyti esamus ir einamuosius finansinius įsipareigojimus, gali jaustis saugus dėl savo finansinės ateities ir gali priimti sprendimus, leidžiančius mėgautis gyvenimu. Todėl finansiškai nesaugus asmuo gyvena nesaugų gyvenimą, o tai turi įtakos jo ekonominiam mobilumui, todėl nereikšminga finansinė problema gali greitai peraugti į ilgalaikį finansinį apribojimą. Išsamiam Bruggen ir kt. (2017) tyrime pateikiama daugialypė, sudėtinga ir dinamiška finansinės gerovės konstrukto sistema, kuri reikalauja tolesnių tyrimų iš įvairių perspektyvų (žr. 1 pav.).

1 paveikslas

Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės dimensijos

Šaltinis: sudaryta pagal Bruggen ir kt., 2017, Lone ir Bhat (2024)

Remiantis pateikta informacija matome, kad finansinis raštingumas ir finansinė gerovė yra glaudžiai susiję su finansiniu saiveiksmingumu. Finansinis pasirengimas nenumatytiems atvejams arba saviveiksmingumas yra suprantamas kaip asmens finansinis pasirengimas susidoroti su finansiniu sukrėtimu, kuris gali sutrukdyti jam ar jai vykdyti įprastinę veiklą (Lone ir Bhat, 2024). Todėl žmonės, kurie turi finansinį stabilumą ir yra užtikrinti, kad galės įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus, tikėtina, kad tokioje situacijoje patirs didesnę finansinę gerovę. Finansinės gerovės koncepcija rodo, kad asmenys, norėdami pasiekti finansinę gerovę, turi turėti galimybę atlaikyti finansinius neramumus ir išgyventi finansinius sukrėtimus. Sąvoka finansinis pasirengimas nenumatytiems atvejams atspindi šią finansinės gerovės perspektyvą ir, tikėtina, veikia kaip finansinę gerovę skatinantis veiksnys. Anksčiau nurodyta finansinio pasirengimo

nenumatytiems atvejams sąvoka yra panaši į tai, ką Bruggenas ir kiti (2017) vadina finansiškai pagrįstos elgsenos skatinimu.

Dabartinis pinigų valdymo stresas suprantamas kaip streso ar nerimo dėl savo finansinės padėties jausmas ir nesugebėjimas veiksmingai valdyti pinigus, kad būtų galima įvykdyti finansinius įsipareigojimus (Netemeyer ir kt., 2018). Nepaisant to, kad dauguma mokslinių tyrimų atskleidžia nereikšmingą pajamų ir finansinės gerovės ryšį (Ng ir Diener 2014), vis dėlto daugėja tyrimų, siejančių dabartinį pinigų valdymo stresą ir finansinę gerovę (Ruberton et al. 2016). Šiame kontekste Netemeyer ir kt. (2018) nustato neigiamą jų tarpusavio ryšį. Todėl labiausiai tikėtina, kad žmonės, turintys pakankamai grynųjų pinigų einamiesiems poreikiams patenkinti, yra patenkinti gyvenimu (Ruberton ir kt. 2016). Panašiai Lone ir Bhat (2024) pastebi, kad dabartinis pinigų valdymo stresas, susijęs su pernelyg dideliu įsiskolinimu, sukelia psichologinį distresą, o tai yra panaši išvada į Ruberton ir kt. (2016) pastebėjimą.

Suvokiamas finansinis saugumas suprantamas kaip subjektyvus asmenų savo ekonominių išteklių ir situacijos vertinimas. Jis apima įsitikinimus apie finansiškai saugią ateitį ir finansinių tikslų pasiekimą (Netemeyer ir kt., 2018). Nustatyta, kad individualus ekonominių problemų ir įtampos suvokimas yra vienas iš rimčiausių lėtinių stresų, su kuriais žmonės susiduria kasdien. Todėl suvokiamas finansinis saugumas atspindi asmenų pasitenkinimo savo finansiniu saugumu lygį. Šiame kontekste Lone ir Bhat (2024), analizuodami suvokiamos finansinės gerovės priežastis ir poveikį, suvokiamą finansinį saugumą laiko viena iš svarbiausių priežasčių. Tyrime nustatomas teigiamas jų tarpusavio ryšys. Žmonės, kurie atsakingai taupo ir (arba) investuoja ateities poreikiams, yra gerokai labiau patenkinti nei žmonės, gaunantys tokias pat pajamas ir taupantys ir (arba) investuojantys mažiau.

Finansinis raštingumas apibrėžiamas kaip pagrindinių ekonominių ir finansinių sąvokų, reikalingų tinkamam finansinių išteklių valdymui siekiant finansinės gerovės, supratimas. Kita vertus, kaip apibrėžta anksčiau, finansinė gerovė - tai įsitikinimas savo gebėjimu išlaikyti dabartinį ir prognozuojamą idealų gyvenimo lygį bei finansinę laisvę (Bruggen et al. 2017). Šiame kontekste manoma, kad finansinis raštingumas turi poveikį žmonių finansinei gerovei, nes finansiškai raštingi žmonės yra labiau linkę tvarkyti savo asmeninius išteklius, kurti veiksmingus taupymo, investavimo ir turto kaupimo būdus laikui bėgant (Nejad ir Javid 2018). Todėl žmonės, turintys tinkamų finansinių žinių, gali priimti pagrįstus finansinius sprendimus, kurie padės pasiekti finansinę gerovę. Galima daryti išvadą, kad, įgydami vis daugiau finansinio raštingumo, žmonės linkę daugiau taupyti ir investuoti ir netgi gali tapti labiau įgudę priimti kasdienes finansinius sprendimus. Todėl jie įgyja finansinį savarankiškumą, kuris galiausiai lemia didesnę finansinę gerovę (Netemeyer et al. 2018).

Finansinis sąmoningumas suprantamas kaip bendras supratimas apie biudžeto sudarymą, žinios apie finansų įstaigų siūlomus finansinius produktus ir paslaugas bei pagrindinės finansų sąvokos, padedančios valdyti asmeninius finansus ir siekti finansinių tikslų (Chowdhry ir Dholakia 2020). Finansinis sąmoningumas, kaip finansinio raštingumo dalis, yra esminė finansinio stabilumo sudedamoji dalis, nes daro įtaką finansinėms žinioms, kurios savo ruožtu lemia sprendimų priėmimą. Finansinio informuotumo kintamieji tiek kalbant apie bendrą informuotumą, tiek apie informuotumą apie produktus priskiriami demografiniams veiksniams. Taigi finansiškai informuoti žmonės priims pagrįstus finansinius sprendimus, kurie padidina jų pasitikėjimą savimi arba finansinį saviveiksmingumą ir galiausiai pasieks aukštesnį finansinės gerovės lygį. Be to, Lone ir Bhat (2024) teigia, kad asmenims, kuriems trūksta finansinio sąmoningumo, trūksta finansinių žinių, susijusių su finansiniais produktais ir paslaugomis, o tai galiausiai daro įtaką sprendimų priėmimui ir investavimui finansų rinkose. Taigi žmonių, neturinčių arba turinčių ribotą finansinį išprusimą, finansinis saviveiksmingumas bus žemas, taigi ir finansinė gerovė bus žemo lygio.

Manoma, kad finansinio produkto pažinimas arba dalijimasis patirtimi su kitais asmenimis didina finansinį raštingumą (Dewi et al. 2020). Be to, finansinė patirtis konceptualizuojama kaip įsitraukimas ar dalyvavimas finansinio švietimo programose, kurios daro įtaką ir gerina finansinį raštingumą ir galiausiai finansinę elgseną. Taigi finansinė patirtis neišvengiamai skatina asmens motyvaciją tapti finansiškai raštingu (Frijns et al. 2014). Lone ir Bhat (2024) teigia, kad finansinio raštingumo programos vidurinėse mokyklose, į kurias įtraukti akcijų rinkos žaidimai, lėmė, kad finansinio raštingumo rezultatai gerokai padidėjo 6-8 proc. Taip yra todėl, kad vertybinių popierių rinkos žaidimai laikomi eksperimentiniu mokymusi, leidžiančiu kontroliuojamai susipažinti su rinkomis nebijant realių finansinių nuostolių. Taip pat finansinė patirtis ir elgsena turi įtakos asmens finansinių žinių laipsniui, kuris lemia finansinę kompetenciją. Taigi didelę finansinę kompetenciją turintys žmonės savaime išsiugdo finansinį saviveiksmingumą, kuris pagerina jų finansinę gerovę.

Finansiniai įgūdžiai konceptualizuojami kaip asmenų pažintiniai gebėjimai, kurie gali paskatinti juos analizuoti informaciją, įgyti naujų įgūdžių ir net ieškoti rinkoje to, kas yra prieinama. Priyadharshini (2015) teigia, kad finansiniai įgūdžiai reiškia asmenų gebėjimą priimti informaciją pagrįstus sprendimus, siekiant sumažinti finansinių sunkumų. Finansinius įgūdžius turintys žmonės padeda naudotis tokiomis paslaugomis kaip internetinė ir mobilioji bankininkystė, kurios galiausiai padeda valdyti asmeninius finansus (Nejad ir Javid 2018). Tai rodo, kad finansiškai raštingi žmonės, kalbant apie būtinų finansinių įgūdžių turėjimą, priima pagrįstus ir veiksmingus finansinius sprendimus. Kaip nurodo Lone ir Bhat (2024) viena iš pagrindinių pasaulinės finansų krizės priežasčių buvo pagrindinių finansinių įgūdžių stoka,

pasireiškusi nesugebėjimu suprasti kreditų, sudėtingų finansinių produktų ar investicinių priemonių arba naudotis esama bankų sistema. Biudžeto sudarymas, taupymas, skolinimasis ir investavimas yra keturios būtinos finansinio raštingumo sąlygos, kuriose pabrėžiama gebėjimo taikyti žinias ir įgūdžius valdant pinigus svarba. Atsižvelgiant į tai, turėdamas reikiamų finansinių įgūdžių, asmuo įgyja finansinį savarankiškumą, kuris galiausiai padeda užtikrinti asmens finansinę gerovę.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinis raštingumas apibrėžiamas kaip asmens žinios ir supratimas apie įvairius finansinius principus ir įgūdžiai, kurie leidžia asmenims priimti pagrįstus ir veiksmingus sprendimus, susijusius su jų finansiniais ištekliais. Finansinis raštingumas apima supratimą, kaip veikia pinigai, asmeninių finansų valdymą, biudžeto sudarymą, investavimą, taupymą, skolinimąsi ir ateities planavimą. Finansinė gerovė suprantama kaip asmens būseną, kai asmuo kontroliuoja savo kasdienes finansus, gali atlaikyti finansinius sukrėtimus, siekia finansinių tikslų ir jaučia finansinę laisvę bei saugumą. Finansinė gerovė apima tiek objektyvią finansinę padėtį, tiek subjektyvų finansinės sveikatos ir stabilumo jausmą. Sutelkę dėmesį į šiuos komponentus ir ėmęsi aktyvių veiksmų, asmenys gali pasiekti ir išlaikyti finansinę gerovę, o tai užtikrina didesnę finansinį saugumą. Išanalizavus mokslinius tyrimus sutinkama, kad finansinės žinios, finansinis sąmoningumas, finansinis saviveiksmingumas ir gebėjimai yra išskiriami finansinio raštingumo elementai, turintys poveikį asmens finansinei gerovei.

1.2. Finansinį raštingumą ir finansinę gerovę lemiantys veiksniai

Dauguma atliktų tyrimų atskleidė finansinio raštingumo svarbą. Finansinės žinios, kaip pagrindinis turto nelygybę lemiantis veiksnys, padeda asmenims priimti investicinius sprendimus ir geriau paskirstyti finansinius išteklius (Lusardi et al., 2017). Daugiau finansinių žinių turintys žmonės greičiau sužino apie naujus finansinius klausimus. Kita vertus, finansinio raštingumo stoka gali lemti brangų skolinimąsi ir netinkamą finansinį planavimą tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu. Šiame darbo skyriuje analizuojami tyrimai, kuriuose atskleidžiamas finansinio raštingumo poveikis finansinei gerovei (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Mokslinių tyrimų apžvalga

Autorius	Tyrimo tikslas ir metodai	Tyrimo išvados
Adam, Frimpong ir Boadu, 2017	Tyrimo tikslas įvertinti finansinio raštingumo, finansinės elgsenos bei	Tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinė elgsena bei šeimos parama yra glaudžiai susijusi su finansine gerove, tačiau

	finansinės gerovės tarpusavio sąsajas, taikant kiekybinio tyrimo strategiją.	finansinis raštingumas pensinio amžiaus asmenų finansinei gerovei turi mažesnę poveikį nei kiti kintamieji.
Philippas, Avdoulas, 2019	Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės tarpusavio ryšys Graikijos studentų atveju, taikant anketinės apklausos ir statistinės analizės metodus.	Tyrimo metu nustatyta, kad išsilavinimas, respondentų lytis yra glaudžiai susijusi su finansinio raštingumo lygiu, taip pat finansinis raštingumas yra finansinę gerovę lemiantis veiksnys.
Mercan, Kitesashvili 2023	Tyrimo tikslas nustatyti Gruzijos gyventojų suvokiamą ir faktinį finansinio raštingumo lygį ir kaip tai gali paveikti jų dabartinę ir būsimą finansinę gerovę.	Tyrimo metu nustatyta, kad subjektyvios finansinės žinios ir finansinis raštingumas neturi reikšmingos įtakos finansinei gerovei, o finansinė elgsena daro reikšmingą įtaką finansinei gerovei.
Lussardi, Streeter, 2023	Tyrimo metu siekiama nustatyti finansinės gyventojų žinias bei įvertinti finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei. Tyrimui pasirinktas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa.	Tyrimo rezultatai atskleidė, kad žemesnis finansinis raštingumas yra juodaodžių tarpe, taip pat moterys pasižymi žemesniu finansiniu raštingumu. Finansinis raštingumas, finansinės žinios turi poveikį asmenų finansinei gerovei ir priimamiems finansiniams sprendimams.
Miečinskienė, Stankevičienė ir kt., 2023	Finansinio intelekto, finansinio raštingumo vertinimas Lietuvos studentų atveju, taikant kiekybinio tyrimo metodiką.	Tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinis intelektas bei finansinis raštingumas skiriasi pagal tiriamųjų išsilavinimą, tačiau nėra susijęs su amžiumi ar lytimi.
Amiranashvili, 2023	Tyrimo tikslas – Gruzijos mokinių finansinio raštingumo lygio vertinimas taikant kokybinį tyrimo metodą (interviu).	Tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinio raštingumo lygis tarp Gruzijos mokinių yra susijęs su šeimos padėtimi, mokinių finansinio švietimo organizavimu.
Lone, Bhat, 2024	Nustatyti finansinio raštingumo ir finansinės gerovės tarpusavio sąsajas, taikant anketinės apklausos metodą.	Tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinis raštingumas yra susijęs su verslo studijų studentų finansine gerove.

Adam, Frimpong ir Boadu (2017) atliktame tyrime nagrinėjama, kaip finansinis raštingumas, finansinė elgsena, šeimos parama (kaip dar vienas pajamų šaltinis), išlaikytinių skaičius ir išėjimo į pensiją planavimas turi poveikį asmenų finansinei gerovei. Siekiant išanalizuoti finansinio raštingumo, finansinės elgsenos, paramos šeimai, išlaikytinių skaičiaus ir išėjimo į pensiją planavimo poveikį finansinei gerovei, taikyta kryžminio pjūvio tyrimo strategija, kurioje dalyvavo 400 respondentų, atsitiktinai atrinktų iš 1500 asociacijos narių. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad finansinis raštingumas, pensijų planavimas ir parama šeimai turi reikšmingą poveikį pensininkų finansinei gerovei. Dar svarbiau yra tai, kad šeimos paramos ir pensijų planavimo poveikis pensininkų finansinei gerovei yra stipresnis nei finansinio raštingumo poveikis. Išvados atskleidžia, kad reikėtų skatinti finansinį raštingumą ir pensijų planavimą. Be to, siekiant maksimaliai padidinti pensininkų finansinę gerovę, nereikėtų ignoruoti politikos, kuria siekiama stiprinti socialinę sanglaudą ir skatinti šeimos vertybes. Tyrimas prisideda prie esamos literatūros apie finansinį raštingumą ir pateikia įrodymų apie finansinio raštingumo ir finansinio planavimo poveikį pensininkų finansinei gerovei besivystančioje šalyje. Jis taip pat patvirtino socialinės sanglaudos poreikį.

Philippas ir Avdoulas (2019) akcentuoja, kad finansinės žinios tapo itin svarbiu įgūdžiu dėl pasaulinių rinkų nestabilumo, asimetrinės informacijos šiose rinkose, didėjančio finansinių produktų sudėtingumo ir sparčiai augančių finansinių technologijų (Fintech). Šiuo tyrimu siekiama įvertinti finansinio raštingumo, finansinio pažeidžiamumo ir finansinės gerovės ryšį, kartu nustatant juos lemiančius veiksnius. Šiuo tikslu parengtas ir išplatintas klausimynas atsitiktinei 456 Graikijos universitetų studentų imčiai. Rezultatai atskleidė, kad studentai vyrai, studentai, kurie veda išlaidų apskaitą arba jų tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, yra labiau finansiškai raštingi. Taip pat nustatyta, kad finansiškai raštingi studentai geriau valdo finansines krizes ir sukrėtimus. Taigi finansinis raštingumas gali būti pagrindinis Graikijos universitetų studentų finansinės gerovės veiksnys.

Mercan ir Kitesashvili (2023) tyrimo tikslas nustatyti Gruzijos gyventojų suvokiamą ir faktinį finansinio raštingumo lygį ir kaip tai gali paveikti jų dabartinę ir būsimą finansinę gerovę. Tyrimo metu vertinama ar finansinis švietimas turi tiesioginį ar netiesioginį poveikį subjektyviai finansinei gerovei. Objektīvūs ir subjektyvūs finansinio raštingumo rodikliai, taip pat suvokiamas ir faktinis finansinio raštingumo lygis ir finansinės žinios, finansinė elgsena gali būti vertinami kaip tarpininkai ryšyje tarp asmens finansinio išsilavinimo ir finansinės gerovės lygio. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad subjektyvios finansinės žinios ir finansinis raštingumas neturi reikšmingos įtakos finansinei gerovei, o finansinė elgsena daro reikšmingą įtaką finansinei gerovei. Remiantis gautais rezultatais, finansinis švietimas suteikia svarbių privalumų finansinei gerovei didinti, apimant informacijos gavimo palengvinimą, pasitikėjimo žiniomis ir gebėjimais stiprinimą bei skatinimą veikti. Šio tyrimo išvados pateikia požiūrį, kaip pagerinti vartotojų finansinę gerovę skleidžiant žinias apie finansinius produktus ir paslaugas. Paaiškėjo, kad objektyvių ir subjektyvių finansinių žinių didinimas gerina finansų vartotojų finansinę gerovę.

Lussardi ir Streeter (2023) atliktame tyrime nagrinėjamas finansinis raštingumas Jungtinėse Amerikos Valstijose, remiantis 2021 m. nacionalinio finansinių gebėjimų tyrimo duomenimis. Daugelyje darbų įrodyta finansinių žinių svarba ir užfiksuotas žemas finansinio raštingumo lygis Amerikoje. Remdamiesi naujausiais duomenimis, surinktais sudėtingu laikotarpiu, kai infliacija augo, o šalyje fiksuojama COVID-19 pandemija, nustatyta, kad pagrindinių finansinių sąvokų žinios JAV ir toliau yra menkos, ypač tarp jaunų, mažiau išsilavinusių, moterų arba nedirbančių šalies gyventojų. Autorių atliktos analizės rezultatai taip pat išryškina, kad žmonėms trūksta žinių apie infliaciją, ir nustato pogrupius, kurie yra ypač pažeidžiami. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad moterys dažniau susiduria su sunkumais tvarkydamos finansus po skyrybų arba netekusios sutuoktinio. Reikia veiksmingų finansinio raštingumo programų, kurios padėtų moterims perimti savo finansinio gyvenimo kontrolę ir panaikinti finansinio išprusimo atotrūkį tarp lyčių. Finansinis švietimas mokykloje yra vienas iš

pagrindinių dalykų, padedančių daugeliui jaunuolių įgyti finansinio raštingumo pagrindus. Finansinis švietimas turėtų būti labiau holistinis ir apimti ne tik pensijų kaupimo temas.

Miečinskienė, Stankevičienė ir kt. (2023) atlikto tyrimu siekiama sukurti originalų finansinio intelekto koeficiento (FIQ) matavimo koncepcinį modelį. Rezultatai rodo, kad asmens FIQ turi poveikį finansinių sprendimų priėmimui esminėse asmeninių finansų valdymo srityse ir skiriasi dėl išsilavinimo, tačiau nepriklauso nuo lyties ir amžiaus. Tačiau ekonomikos, finansų ir verslo studentų finansinio intelekto koeficientas vidutiniškai yra aukštesnis. Svarbiausia, kad aukštesnį finansinio intelekto koeficientą turintys studentai geriau stebi, valdo ir planuoja savo finansus, atsakingiau prisiima finansinius įsipareigojimus ir adekvačiau vertina rizikos ir naudos santykį. Tyrimo rezultatai leidžia rasti ryšį tarp finansinio intelekto koeficiento ir finansinių sprendimų esminėse asmeninių finansų valdymo srityse, amžiaus, lyties ir išsilavinimo. Autoriai pabrėžia, jog būtini tolesni empiriniai tyrimai, kad modelis būtų patikrintas skirtingo amžiaus, lyties ir išsilavinimo lygio tiriamųjų atveju.

Amiranashvili (2023) atlikto tyrimo tikslas ištirti Gruzijos vyresniųjų klasių moksleivių finansinį raštingumą ir nustatyti veiksnius, kurie lemia jų finansinio raštingumo lygį. Tyrime naudotas kokybinis tyrimo metodas, siekiant surinkti duomenis iš 15 vyresniųjų klasių Gruzijos privačių mokyklų mokinių. Surinkti duomenys buvo analizuojami taikant teminę analizę, siekiant nustatyti temas ir dėsningumus, susijusius su dalyvių finansiniu raštingumu. Šio tyrimo rezultatai suteikia įžvalgų apie finansinį raštingumą ir pabrėžia finansinio raštingumo ugdymo svarbą. Šeima ir išsilavinimas atlieka svarbų vaidmenį formuojant mokinių finansinį raštingumą, o prieiga prie finansinio švietimo išteklių taip pat gali būti veiksnys, lemiantis mokinių finansinio raštingumo lygį. Nors tyrimo rezultatai suteikia vertingų įžvalgų, reikėtų atkreipti dėmesį į keletą apribojimų. Imtis yra maža ir neatspindi visų mokinių, nes dėmesys sutelktas tik į vieną privačią mokyklą. Be to, tyrime išsamiai nenagrinėjama kultūrinių ar socialinių ir ekonominių veiksnių įtaka mokinių finansiniam raštingumui.

Lone ir Bhat (2024) tyrimo tikslas ištirti finansinio raštingumo poveikį verslo mokyklų dėstytojų finansinei gerovei. Abu kintamieji (finansinis raštingumas ir finansinė gerovė) tyrimui atlikti naudojami kaip daugiadimensiniai konstruktai. Be to, straipsnyje taip pat siekiama ištirti finansinio savarankiškumo tarpininkavimo vaidmenį tarp finansinio raštingumo ir finansinės gerovės. Straipsnyje taikomas anketinės apklausos metodas, siekiant surinkti duomenis iš 203 verslo mokyklų dėstytojų, taikant paprastosios atsitiktinės atrankos metodą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinis raštingumas ir jo dimensijos turi reikšmingą teigiamą poveikį finansiniam saviveiksmingumui ir finansinei gerovei. Atlikto tyrimo išvados galėtų būti panaudotos rengiant švietimo programas verslo mokykloms, programos turėtų padėti institucijoms suteikti studentams žinių ir įgūdžių apie jų asmeninius finansus, susijusius su

taupymu ir pensijų planavimu. Todėl šis tyrimas naudingas visiems darbuotojams, ypač verslo mokyklų dėstytojams, kad jie suprastų finansinio raštingumo svarbą ir vėlesnį jo poveikį finansinei gerovei.

Angrisani ir Casanova (2019) palygino asmenų subjektyvius ir objektyvius finansinio raštingumo vertinimus ir tyrė, ar pastebėti skirtumai yra susiję su skirtinga elgsena planuojant finansinius išteklius. Nepakankamai savimi pasitikintys asmenys retai rengia finansinius planus. Tačiau, priešingai nei pernelyg pasitikintys savimi žmonės, jie yra suinteresuoti gauti finansinės informacijos. Taip pat buvo tiriamas suvokiamo ir faktinio finansinio raštingumo poveikis finansinei elgsenai bei nustatyta, kad asmenų demografiniai socialiniai požymiai yra glaudžiai susiję su finansinio raštingumo lygiu.

Mokslininkų Garg ir Singh tyrimas (2018) atskleidė, kad įvairūs socialiniai, ekonominiai ir demografiniai veiksniai, tokie kaip amžius, lytis, pajamos, šeiminė padėtis ir išsilavinimas, turi poveikį jaunimo finansinio raštingumo lygiui, o tarp finansinių žinių, požiūrio į finansus ir finansinės elgsenos yra tarpusavio ryšys. Dundure ir Sloka (2021) tyrimo rezultatai rodo, kad finansinio raštingumo lygis keičiasi, kai asmuo yra vyresnio amžiaus ir jei gauna pajamų iš profesinės veiklos. Šios analizės rezultatai patvirtina, kad būtina įvairių institucijų veikla, siekiant didinti jaunų žmonių finansinio raštingumo lygį ir teikti švietėjišką bei moralinę paramą jų profesinei veiklai.

Atliekant jaunimo finansinio raštingumo tyrimus nustatyta daugybė problemų, į kurias reikėtų atkreipti dėmesį analizuojant išorinius veiksnius, pavyzdžiui, kultūrinius skirtumus, šalies išsivystymo lygį, ir vidinius veiksnius (pavyzdžiui, lytį, šeimos turtą ar matematikos žinias). Moreno-Herrero ir kt. (2018) išskyrė tris pagrindinius veiksnius, turinčius poveikį asmens finansinio raštingumo lygiui: vaikų bendravimas su tėvais apie finansų valdymą, jaunimo supratimas apie taupymo svarbą, mokinių naudojimas finansiniais produktais.

Amiranashvili (2023) nurodo, kad amžius, lytis, šeiminė padėtis ir išsilavinimas - tai veiksniai, kurie, kaip nustatyta ankstesniuose tyrimuose, yra susiję su finansiniu raštingumu. Autorius pabrėžia, kad vyresnių mokinių finansinio raštingumo lygis paprastai yra aukštesnis nei jaunesnių mokinių, o vyrų finansinio raštingumo lygis paprastai yra aukštesnis nei moterų. Be to, studentai iš šeimų, kuriose tėvai gauna didesnes pajamas ir yra labiau išsilavinę, paprastai pasižymi aukštesniu finansinio raštingumo lygiu. Išsilavinimas, pavyzdžiui, dalyvavimas finansinio švietimo programose, taip pat yra reikšmingas finansinio raštingumo veiksnys.

Bruggen et al. (2017) pastebėjo, kad didesnis finansinis raštingumas lemia finansinį savarankiškumą, o tai yra esminis finansinės gerovės veiksnys. Autoriai finansinį saviveiksmingumą įvardija kaip gebėjimą kontroliuoti savo finansus, kuris atspindi asmens įgūdžius ir gebėjimus daryti įtaką savo finansiniams reikalams. Taigi, finansinis

saviveiksmingumas gali būti suprantamas kaip asmens pasitikėjimas savimi, kylantis iš jo finansinių žinių, kurios galiausiai lemia finansinę gerovę.

Latvijoje Mihno (2021) atliktame tyrime vertinant studentų finansinio raštingumo lygį nustatyta, jog pagrindiniai veiksniai, lemiantys finansinį raštingumą yra tokie:

- socialinis, ekonominis ir (arba) sociodemografinis statusas, kuris turi įtakos jaunų asmenų matematikos, skaitymo, taip pat ir finansų raštingumui, tačiau poveikis finansiniam raštingumui nėra toks didelis;
- psichosocialiniai ir psichologiniai veiksniai, asmenų, kurių finansinio raštingumo pasiekimai yra aukštesni, turi labiau pozityvų požiūrį į finansinę ateitį, nevengia priimti rizikos;
- finansinio švietimo prieinamumas, finansiniam švietimui skiriamas laikas, platus švietimo sistemoje prieinamų finansinių temų spektras;
- patirtis finansinėje aplinkoje. Asmenys, kurie naudojami finansinėmis priemonėmis, pvz., banko sąskaita, mokėjimo kortele ir mobiliosiomis programėlėmis, pasižymi aukštesniais finansiniais pasiekimais.

Rehman, Mia (2024) atliktas tyrimas atskleidė stiprų teigiamą ryšį tarp kiekvienos dimensijos ir finansinio raštingumo. Demografiniai ir socialiniai bei ekonominiai kintamieji buvo dažniausiai nagrinėjami veiksniai, greičiausiai todėl, kad jie yra pamatiniai elementai, darantys įtaką asmens finansinių sprendimų priėmimui. Tyrimų, kuriuose nagrinėtas finansinių veiksnių ir finansinio raštingumo ryšys, buvo palyginti nedaug. Norint priimti pagrįstus finansinius sprendimus, labai svarbu suprasti finansines sąvokas, todėl tikėtina, kad šių sąvokų žinojimas pagerins asmens gebėjimą priimti pagrįstus sprendimus. Nors tarp finansinio išsilavinimo ir žinių, finansinio požiūrio ir finansinio skaičiavimo įgūdžių egzistuoja stiprios koreliacijos, mažai tyrimų atlikta naudojant kitus finansinius kintamuosius, tokius kaip finansinė elgsena ir informuotumas, finansinis pažeidžiamumas ir tolerancija rizikai. Tyrimo išvados rodo, kad reikia tolesnių tyrimų, kuriuose būtų tiriama šių veiksnių įtaka finansiniam raštingumui.

Amiranashvili (2023) tyrime pabrėžiamas svarbus psichologinių veiksnių vaidmuo darant įtaką finansiniam raštingumui, o kognityviniai gebėjimai, saviveiksmingumas, beviltiškumas ir finansinis nerimas yra dažnai tiriami šios dimensijos kintamieji. Šie veiksniai yra susiję su asmens gebėjimu suprasti, analizuoti ir vertinti situacijas, o tai galiausiai daro įtaką jo finansinių sprendimų priėmimui. Vis dėlto, siekiant visapusiškai suprasti finansinį raštingumą, reikėtų toliau tirti kitus psichologinius finansinio raštingumo veiksnius, tokius kaip atvirumas problemų sprendimui, požiūris į pinigus ir finansinis atsparumas.

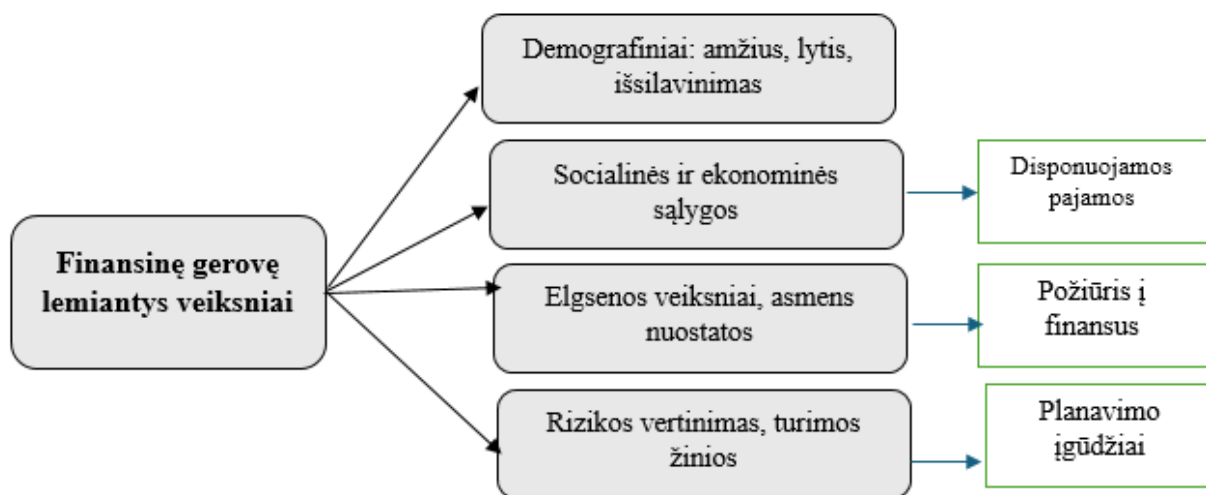
Nustatyta, kad finansinei gerovei poveikį turi keli veiksniai, vienas iš jų – finansinė patirtis. Finansinė patirtis rodo, kiek asmuo yra naudojėsis finansiniais produktais, tokiais kaip

santaupos, indėliai, kreditai, kapitalo rinkos priemonės, draudimas, investiciniai fondai ir įvairūs kiti finansiniai produktai. Geresnė pagrindinė finansinė patirtis didina finansinę gerovę. Finansinė patirtis padeda žmogui geriau valdyti savo finansus (Iramani, Lufti, 2021). Didelę finansinę patirtį turintis asmuo geriau valdo savo turtą ir pajamas, kad pagerintų savo finansinę gerovę. Asmuo, turintis patirties valdant pinigus, pavyzdžiui, valdant santaupas, investicijas ir kreditus, geriau suvokia finansinę gerovę.

Kaip jau minėta finansinę gerovę lemia įvairūs veiksniai. Moksliniuose tyimuose autoriai pateikia įvairias veiksnių grupes, kurios aptariamoms šiame darbo poskyryje. Įvairių autorių apibrėžiama finansinę gerovę lemiančių veiksnių klasifikaciją pateikiama 2 paveiksle.

2 paveikslas

Asmens finansinę gerovę lemiantys veiksniai

Šaltinis: sudaryta pagal Ademola ir kt., 2019; Hidayat ir Hartono, 2022

Finansinę gerovę lemia asmenų demografinės charakteristikos, viena iš jų yra asmens lytis. Tikimasi, kad vyrai labiau rizikuos ir pirmenybę teiks investicijoms į akcijas, kurių turto paskirstymas yra ekstremalesnis. Kitos demografinės charakteristikos yra amžius ir išsilavinimas. Gyvenimo ciklo teorija teigia, kad žmonės kiekviename amžiuje renka investicijas, suvaržyti laisvų išteklių (Ademola ir kt., 2019). Todėl mokslinių tyrimų autoriai įvedė amžių kaip baigtinį kintamąjį ir nurodė, kad darbingo amžiaus gyventojai turėtų būti aktyviausių investuotojų klasė. Be to, pasak Chavali ir Raj (2016), amžius ir rizikos tolerancija yra priešingai susiję kintamieji, todėl tikimasi, kad jaunesni namų ūkiai pasirinks rizikingesnes

investavimo priemonės. Nors pagyvenę žmonės mažiausiai toleruoja riziką, tačiau vyresni žmonės linkę kaupti daugiau nelikvidaus turto. Analizuojant išsilavinimą kaip investavimo sprendimą lemiantį veiksni nustatyta, kad žemas išsilavinimo lygis dažniausiai sukelia investicijų trūkumus. Taigi išsilavinę žmonės labiau linkę pasirinkti investicinį instrumentą bei užtikrina ne tik savo, bet ir šeimos narių finansinę gerovę.

Disponuojamosios pajamos yra vienas iš tokių kintamųjų, paaiškinančių finansinius sprendimus, nes kuo daugiau namų ūkis turi papildomų santaupų, tuo daugiau lankstumo investuoti. Taupymo įpročiai taip pat turėtų būti proporcingai susiję su investicijomis, tačiau sukauptos ir neinvestuotos santaupos yra atvirkščiai susijusios su investiciniu sprendimu. Be to, dirbantys žmonės turėtų daugiau investuoti, ypač tie, kurie dirba finansinių paslaugų, investicijų ar bankų sektoriuose, labiau linkę priimti geresnius finansinius sprendimus. Nagrinėjant šeimos statusą, vieno asmens namų ūkiai paprastai prisiima didesnę riziką, tačiau susituokusios poros gali priimti rizikingus investavimo sprendimus dėl dvigubų pajamų (Chavali ir Raj, 2016). Tačiau svarbu pažymėti, kad didesnių namų ūkių pragyvenimo išlaidos atitinkamai didėja. Be to, miestų gyventojai turėtų daugiau investuoti į nekilnojamąjį turtą, nes gyvenamojo nekilnojamojo turto investuotojai dažniausiai renkasi investicinį turtą netoli savo gyvenamosios vietos, o miestai yra daug gyvesnė investavimo aplinka nei kaimo vietovės (D'Lima ir Schultz, 2021).

Neracionalūs sprendimai yra užkoduoti žmonių įsitikinimuose ir pageidavimuose (Subramaniam ir Velnampy, 2017). Vadinasi, įvairūs psichologiniai nusistatymai, tokie kaip per didelis pasitikėjimas savimi ar nenoras nuostolių, ir tam tikri lūkesčiai padeda paaiškinti investicinių sprendimų priėmimą. Planavimo įpročiai taip pat numato investicinius sprendimus dėl apibrėžtų finansinių ateities lūkesčių. Savęs suvokimas taip pat gali nulemti finansavimą, nes geros finansinės būklės numatymas padidina pasitikėjimą finansiniu stabilumu (Mumtaz, 2018). Be to, jei planavimo tikslas yra ilgalaikis pelnas, toks investuotojas taip pat dažniau dalyvaus investicinės rinkos veikloje. Pagal pagrindinį investavimo principą, didesnė rizika lemia didesnę grąžą. Rizikos tolerancija yra vienas reikšmingiausių veiksnių, lemiančių individualias investavimo galimybes, kai neapibrėžtumas dėl laukiamų rezultatų yra didelis (Chavali ir Mohan Raj, 2016). Tačiau siekį rizikuoti sunku suvokti ir jis dažniausiai netiesiogiai atsispindi įvairiuose modeliuose per demografinius ir socialinius bei ekonominius kintamuosius, tokius kaip amžius, lytis, uždarbis ir kt. Chapagain (2022) išnagrinėjo elgesio veiksnius, turinčius įtakos potencialių investuotojų sprendimams. Rezultatai rodo, kad suvokiamas elgesys, nuostatos ir subjektyvios normos turi teigiamą ir reikšmingą poveikį investuotojų sprendimų priėmimui ir investavimo planams. Taip pat autorius daugiausia dėmesio skyrė efektyviam reguliavimui, stabiliai aplinkai, patikimai kapitalo rinkai, investuotojų švietimui ir mokymui bei visuomenės informavimui apie patikimas investicijas.

Finansinė elgsena yra svarbus finansinės gerovės veiksnys, ypač pensijų santaupos ir suvokiama elgsenos kontrolė. Kita vertus, impulsyvus pirkimas sukelia finansinių sunkumų ir yra neigiamai susijęs su finansine gerove. Taigi, požiūris į skolų valdymą ir impulsyvus pirkimas kaip finansinės gerovės veiksniai. Į asmenį orientuoto požiūrio, kaip finansinio požiūrio ir elgsenos rodiklio, kurį suvokia jauni suaugusieji per finansinį švietimą, taikymas buvo susijęs su finansine gerove, kuri vėliau buvo susieta su bendru pasitenkinimu gyvenimu. Skolų valdymas yra dar vienas svarbus veiksnys, padedantis sutelkti finansinius išteklius ir kartu išlaikyti ekonominį stabilumą. Taip pat asmenybės bruožai yra glaudžiai susiję su asmenų finansine gerove. Didžiojo penketo asmenybės bruožų susiejimas su finansine gerove padeda geriau suprasti elgesio ketinimų, finansinės gerovės ir asmenybės ryšį, kuris gali lemti ilgalaikius elgesio pokyčius ir didesnę finansinį stabilumą. Ekstraversija, sąmoningumu ir atvirumu pasižymintys asmenys dažniau turėjo reikšmingą ryšį su finansine gerove (Lambert, Jusoh ir kt., 2023).

Finansinės žinios yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių finansinės gerovės lygį. Norint gerai valdyti finansus, reikia finansinių žinių. Asmenys, turintys pakankamai finansinių žinių, yra linkę daugiau taupyti ir investuoti į ateitį, nėra linkę rizikuoti skolinantis tokias sumas, kurios sukelia finansinių sunkumų. Turintys pakankamai finansinių žinių asmenys gali pasinaudoti finansinėmis žiniomis, kad pagerintų savo finansinę gerovę. Geresnių žinių turintys žmonės linkę sukaupti daugiau turto ir geriau suvokti finansinę gerovę. Finansinei gerovei poveikį turi ir asmens šeiminė padėtis, finansinės žinios bei turima asmens finansinė patirtis (Iramani, Lufti, 2021).

Daugelyje tyrimų nustatyta, kad požiūris į pinigus yra svarbus renkantis finansinius produktus, atsakingai elgiantis su finansais ir suvokiant finansinę padėtį (Aydin ir Selcuk 2019; Abdullah et al. 2019). Literatūroje apie požiūrį į pinigus atsiskleidžia dvi skirtingos dimensijos: viena susijusi su simboline reikšme, kurią žmonės sieja su pinigais, o kita atspindi žmogaus požiūrį į pinigų valdymą. Požiūris į pinigus padeda suprasti vartojimo, taupymo ir skolų elgseną, kuri galiausiai daro įtaką finansinės gerovės lygiui. Požiūris į pinigus prognozuoja tikimybę priimti rizikingus arba atsakingus finansinius sprendimus, priklausomai nuo jų tipo, pavyzdžiui, liberalesnio požiūrio žmonės įsitraukia į priverstinį pirkimą ir kredito kortelių naudojimą (Ahamed ir Limbu 2018), o aktyvesnio požiūrio žmonės linkę priimti atsakingus sprendimus, pavyzdžiui, sekti išlaidas, akcentuoti taupymą, o ne išlaidavimą, ir nenori skolintis pinigų, o tai susiję su didesniu finansiniu pasitenkinimu.

Finansinė elgsena rodo finansų sričių, kuriose asmuo gali imtis veiksmų, spektrą, apimančią ankstesnius finansinius sprendimus, finansinės elgsenos ketinimus ir įveikimo strategijas blogomis finansinėmis aplinkybėmis bei turto kūrimo veiklą. Nuosekli teigiama

finansinės elgsenos įtaka buvo patvirtinta ankstesniuose tyrimuose. Finansinė elgsena apima atsakingą finansinę elgseną, išsaugojimo elgseną sunkiomis gyvenimo aplinkybėmis, taip pat apima destruktivius finansinius sprendimus (Brüggen et al. 2017). Sprendimai, susiję su bendru pinigų srautų valdymu, taupymu, biudžeto sudarymu, investavimu, rizikos valdymu, priverstiniu pirkimu, pensijų planavimu, yra finansinės elgsenos pavyzdžiai. Tokia elgsena gali būti pageidautina arba teigiama, pavyzdžiui, mėnesio biudžeto laikymasis arba taupymas ateičiai, ir taip pat apima rizikingą arba destruktivią elgseną, pavyzdžiui, maksimalus kredito limitas išnaudojimas arba daiktų, kurių žmogus negali sau leisti, pirkimas. Tyrimai rodo, kad rizikingos finansinės elgsenos (pvz., maksimalaus kredito limitas viršijimas) vykdymas kainuoja dvigubai brangiau nei nauda, sukaupia vykdant pageidautiną finansinę elgseną, pavyzdžiui, aktyviai taupant (Kaur, Singh, 2023).

Apibendrinant galima teigti, kad finansinį raštingumą lemia demografiniai – socialiniai veiksniai, asmens išsilavinimo lygis, taip pat šeimoje vyraujančios vertybės ir nuostatos, šalies ekonominė padėtis. Finansinę gerovę lemia įvairūs veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į asmeninę, ekonominę ir socialinę sritis. Šių veiksmų supratimas gali padėti asmenims ir politikos formuotojams kurti strategijas, kaip pagerinti finansinę sveikatą ir saugumą. Atsižvelgdami į šiuos veiksmus, asmenys ir bendruomenės gali siekti finansinės gerovės ir ją išlaikyti, o tai leistų užtikrinti didesnį bendrą stabilumą ir gyvenimo kokybę.

Rekomendacijos, ką vyriausybės turėtų daryti, kad sustiprintų finansinį raštingumą nacionaliniu lygmeniu, yra šios: gerinti jaunų žmonių matematikos žinias; sudaryti vienodas galimybes mokytis finansų valdymo tiek berniukams, tiek mergaitėms; daugiau dėmesio skirti prastai besimokančioms ir pažeidžiamoms grupėms, kurioms gali būti sunkiau mokytis ar šviesti savo vaikus finansų valdymo klausimais; įdiegti finansų valdymo mokymo iniciatyvas ne tik vaikams, bet ir tėvams, kurie galėtų bendrauti su savo vaikais ir mokytis juos, kaip priimti teisingus finansinius sprendimus.

2. LIETUVOS IR SAKARTVELO GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO IR POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo tikslas, modelis ir hipotezės

Atlikti tyrimai atskleidžia, kad vertinant finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei bei siekiant nustatyti finansinį raštingumą lemiančius veiksnius, finansinio raštingumo lygį bei finansinės gerovės ir finansinio raštingumo tarpusavio sąsajas dažniausiai yra taikoma kiekybinio tyrimo strategija. Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sąsajos vertinamos analizuojant respondentų demografinius požymius, socialines charakteristikas, išsilavinimo skirtumus. Analizuotų tyrimų rezultatai atskleidė, jog finansinis raštingumas turi teigiamą poveikį asmenų finansinei gerovei, tačiau Lietuvoje ir Sakartvele atlikti tyrimai dažnai apsiriboja tam tikros visuomenės grupės tyrimais, todėl tikslinga tirti skirtingų demografinių charakteristikų respondentų finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sąsajas.

Tyrimo tikslas – įvertinti ir palyginti Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei gerovei.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo lygį.
2. Įvertinti Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinės gerovės lygį.
3. Nustatyti finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sąsajas.

Tyrimo metodas. Baigiamajame darbe atliekamas kiekybinis tyrimas – anketinė tyrimo dalyvių apklausa. Šis tyrimo metodas yra tinkamas tikslui pasiekti, nes kiekybinio tyrimo metu pasiekiamas didesnis respondentų skaičius, anketinę apklausą yra patogų pildyti respondentams, taip pat nedidelės laiko sąnaudos. Kiekybinis tyrimas atliekamas ne tik Lietuvoje, bet ir Sakartvele, todėl kiekybinio tyrimo metodas sudaro palankias sąlygas apklausti kitos šalies respondentus. Vadovaujantis atliktais moksliniais tyrimais nustatyta, kad dažniausiai tiriant finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei yra naudojamas kiekybinis tyrimas. Kiekybinis tyrimas yra laikomas organizuotu reiškinių tyrimu renkant skaitinius duomenis ir taikant statistinius, matematinius ar skaičiavimo metodus. Kiekybinis tyrimas apima hipotezių tikrinimą, atsitiktinių tyrimo imčių nustatymą, iš anksto parengtus struktūrizuotus tyrimo instrumentus – klausimynus (Kruk, 2013). Kiekybinis tyrimas taip pat yra apibrėžiamas kaip empirinis tyrimas, kurio metu surinkti duomenys pateikiami skaičiais (kiekybine išraiška). Kiekybinės analizės paskirtis yra gautą informaciją apibendrinti, išskirti esminius tyrimo rezultatus ir formuluoti apibendrinto pobūdžio išvadas (Kardelis, 2017).

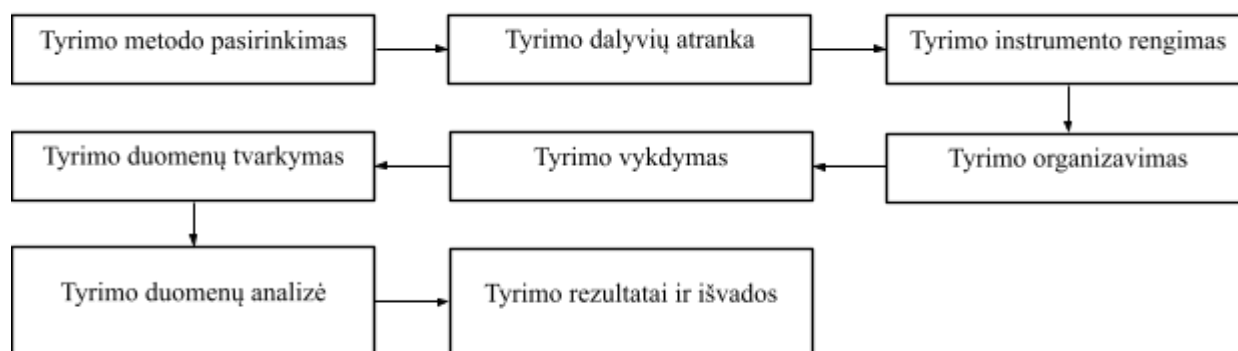
Kiekybinio tyrimo metu galima surinkti detalius duomenis apie dalyvių sukaupias žinias ir patirtis. Šie metodai koncentruojasi į detalius ir gilesnius tyrimo duomenis, ne tik tiria teorines žinias ir abstrakčius atsakymus (Sella, Miola, Toffalini ir Borella, 2023).

Anketinė apklausa šiame baigiamajame darbe pasirinkta siekiant atskleisti respondentų finansinio raštingumo bei finansinės gerovės tarpusavio sąsajas. Taip pat, anketinės apklausos metodas buvo pasirinktas norint pasiekti aktyvesnį respondentų dalyvavimą tyrime, o išvadas patikimai pritaikyti visai generalinei aibei (Kardelis, 2017). Be to, apklausa – pigus metodas, leidžiantis tyrėjui daryti labai nedidelę įtaką apklausoje dalyvaujantiems asmenims. Elektroninis anketos formatas leidžia respondentams pasirinkti patogų laiką atsakymų pateikimui. Kruk (2013) apklausą apibūdina kaip duomenų rinkimą, naudojant klausimyną, kuriame pateikiami klausimai ar teiginiai, kuriais siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie tiriamą reiškinį bei anketinė apklausa yra apibūdinama kaip patogus, daug laiko nereikalaujantis ir efektyvus tyrimo duomenų rinkimo būdas. Kaip nurodo Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014), lyginant su kitais apklausos atlikimo būdais, apklausa internetu yra patogesnė respondentams. Taip pat, apklausa internetu pasižymi ir kitais savarankiškam klausimyno pildymui būdingais privalumais: išvengiama interviuotojo įtakos, suteikiama daugiau privatumo atsakant į jautrius klausimus, nereikalauja didelių išlaidų. Remiantis atlikta mokslinės literatūros apžvalga galima teigti, kad kiekybinio tyrimo metodas (anketinė apklausa internetu) pasirinktas dėl tyrimo metodo suteikiamų privalumų: patogumo, privatumo respondentams suteikimo, didelio respondentų skaičiaus pasiekiamumo, anketinės apklausos organizavimo efektyvumo bei mažų išlaidų.

Tyrimo struktūra. Atlikto mokslinės literatūros analizę, buvo planuojamas mokslinis tyrimas. Kad tyrimas būtų nuoseklus ir sklandus, suformuota tyrimo etapų schema, kurioje atspindi pagrindinės tyrimo dalys (žr. 3 pav.).

3 paveikslas

Tyrimo loginė struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tyrimas atliekamas tam tikrais etapais. Išanalizavus mokslinius tyrimus pasirinkta tyrimo strategija, vykdoma tyrimo dalyvių atranka, pasirenkamas tyrimo instrumentas. Tyrimas atliekamas Lietuvoje ir Sakartvele, pildant anketas interneto portaluose: www.apklausa.lt, googleforms. Atlikus tyrimą duomenys analizuojami bei palyginami Lietuvos ir Sakartvelo tyrimo rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

Tyrimo hipotezės. Siekiant tyrimo tikslo yra keliamos keturios hipotezės:

H1: egzistuoja ryšys tarp finansinio raštingumo ir jo kintamųjų: finansinio sąmoningumo, finansinės patirties, finansinių įgūdžių, subjektyvių finansinių žinių, finansinių gebėjimų, finansinių tikslų, finansinių sprendimų ir finansinės elgsenos.

H2: Finansinis raštingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansiniam savarankiškumui.

H3: Finansinis saviveiksmingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansinei gerovei.

H4: Finansinis raštingumas ir finansinė gerovė skiriasi pagal respondentų demografinius požymius.

H4.1: Finansinis raštingumas priklauso nuo demografinių požymių.

H4.2: Finansinė gerovė priklauso nuo demografinių požymių.

Hipotezė H1 yra keliamą, nes Dewi, Febrian, Effendi, Anwar ir Nidar (2020), Chatterjee et al. (2019), Abrantes-Braga ir Veludo-de-Oliveira (2019) moksliniuose tyrimuose atskleidžiama, kad asmenys, kurie turi daugiau finansinių žinių, didesnę finansinę patirtį ir finansinių įgūdžių, pasižymi finansiniu sąmoningumu, geriau valdo finansus. Todėl daroma prielaida, kad finansinio raštingumo kintamieji yra tarpusavyje susiję.

Hipotezė H2 yra keliamą, vadovaujantis Bunyamin ir Wahab (2022) tyrimo rezultatais, kad aukštesnį finansinio raštingumo lygį turintys asmenys priima geresnius finansinius sprendimus, pvz., sudaro biudžetą, taupo ir investuoja. Chaity ir Kabir (2024) nuomone finansiškai raštingi asmenys dažniau taupo ir priima pagrįstus investicinius sprendimus, kas lemia didesnę finansinę nepriklausomybę. Finansinis raštingumas siejamas su mažesniu skolų lygiu ir geresniu kreditų valdymu. Finansinis raštingumas padeda asmenims išvengti finansinių skolų, galinčių apriboti asmenų savarankiškumą.

Hipotezė H3 yra keliamą, nes analizuotų mokslinių tyrimų rezultatai atskleidė, kad asmenys, kurių finansinis savarankiškumas yra aukštas, labiau pasitiki savimi, priimdami pagrįstus finansinius sprendimus, todėl jų biudžeto sudarymo, taupymo ir investavimo rezultatai yra geresni (Chapagain, 2022). Asmenys, pasižymintys finansiniu saviveiksmingumu, yra labiau linkę nuosekliai taupyti, kas gerina ilgalaikį finansinį stabilumą. Didesnis finansinis

saviveiksmingumas siejamas su mažesniu finansiniu stresu, nes asmenys jaučiasi geriau kontroliuojantys savo finansus. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad asmenys, turintys stiprų finansinį saviveiksmingumą, geriau geba valdyti skolas, vengti pernelyg didelio skolinimosi ir laiku grąžinti skolą, todėl jų finansinė gerovė yra geresnė (Dewi ir Leon, 2023).

Hipotezės H4.1 ir H4.2 yra keliamos, nes tyrimų rezultatai atskleidžia, kad dėl sukauptos patirties finansinis raštingumas didėja su amžiumi, tačiau vyresnio amžiaus žmonėms jis gali mažėti dėl kognityvinio senėjimo. Jaunesni asmenys dažnai susiduria su finansinio raštingumo problemomis, o tai turi įtakos jų finansinei gerovei (Adam ir Frimpong, 2017). Moksliniuose tyrimuose pabrėžiama, kad vyrai pasižymi aukštesniu finansinio raštingumo lygiu nei moterys. Moterų finansinė gerovė paprastai būna prastesnė dėl pajamų skirtumo ir ilgesnės gyvenimo trukmės. Aukštesnio išsilavinimo lygis yra glaudžiai susijęs su didesniu finansiniu raštingumu, dėl kurio gerėja finansinių sprendimų priėmimas ir finansinė gerovė (Bongini, Iannello ir Rinaldi, 2018).

2.2. Tyrimo organizavimas ir instrumentas

Tyrimo instrumentas. Mokslinės literatūros analizės pagrindu yra parengiamas klausimynas, kuris apima dvi skales: finansinio raštingumo ir finansinės gerovės vertinimo skalės. Taip pat siekiant atskleisti tyrimo rezultatų pasiskirstymą pagal respondentų socialinius – demografinius požymius klausimyno pradžioje pateikiami demografiniai klausimai.

Finansinio raštingumo skalė apima kintamuosius: finansinis sąmoningumas, finansinė patirtis, subjektyvios finansinės žinios, finansiniai įgūdžiai, finansiniai gebėjimai, finansiniai tikslai, finansiniai sprendimai ir finansinė elgsena, kurie sudaryti kaip aritmetinė atsakymų į teiginius penkiabalėje Likerto skalėje nuo 1 = visiškai nesutinku iki 5 = visiškai sutinku, suma. Finansinio raštingumo skalė parengta pagal Dewi, Febrian, Effendi, Anwar ir Nidar (2020) mokslinio tyrimo rezultatus.

Galiausiai finansinė gerovė taip pat išreiškiama trimis dimensijomis, t. y. finansiniu pasirengimu nenumatytiems atvejams, dabartiniu pinigų valdymo stresu ir suvokiamu finansiniu saugumu. Šias dimensijas matuojantys elementai suformuoti remiantis Chatterjee et al. (2019), Abrantes-Braga ir Veludo-de-Oliveira (2019) moksliniais tyrimais.

Tyrimas atliekamas internetinėje platformoje www.apklausa.lt patalpinant parengtą tyrimo instrumentą bei nuorodas siunčiant respondentams.

Atlikus tyrimą gauti rezultatai analizuojami, pateikiami lentelėse ir diagramose, taikoma statistinė tyrimo duomenų analizė, tikrinamos hipotezės. Remiantis mokslinės literatūros analize bei tyrimo rezultatais pateikiami apibendrinimai, formuluojamos išvados bei pasiūlymai, taip pat tyrimo duomenys palyginami su mokslininkų atliktais tyrimais.

Tyrimo duomenų analizė. Statistinei duomenų analizei atlikti planuojama taikyti SPSS 29.0 (Statistical Package for the Social Science) ir MS Excel programas. Tiriamųjų pasiskirstymo pagal socialinius demografinius duomenis (lytį, amžių ir kt.) vertinimui bus naudojama aprašomoji statistika (vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, procentai). Statistinės duomenų analizės metu apskaičiuoti aritmetiniai vidurkiai ($\bar{x}$), standartiniai nuokrypiai (SN), medianos, min. ir max reikšmės.

Klausimyno patikimumui įvertinti naudojama patikimumo analizė ir Cronbacho alfa koeficientas. Klausimynas yra patikimas ir validus, kai klausimų kategorijų Cronbacho alfa koeficientas yra didesnis nei 0,7. Tyrime taikytų skalių patikimumo rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė

Skalių patikimumo rezultatai

Skalė	Cronbacho alfa koeficientas	Cronbacho alfa koeficientas originaliame tyrime
Finansinis sąmoningumas	0,80	0,81
Finansinė patirtis	0,72	0,79
Subjektyvios finansinės žinios	0,67	0,73
Finansiniai įgūdžiai	0,67	0,78
Finansiniai gebėjimai	0,65	0,76
Finansiniai tikslai	0,64	0,76
Finansiniai sprendimai	0,69	0,74
Finansinis elgesys	0,64	0,87
Finansinio pasirengimo	0,80	0,84
Dabartinių pinigų valdymo streso	0,78	0,78
Suvokiamo finansinio saugumo	0,80	0,79

Apskaičiavus patikimumo koeficiento „Cronbach Alpha“ reikšmę kiekvienoje skalėje, buvo nustatyta, kad surinkti duomenys yra patikimi ir validūs, apskaičiuotas koeficientas varijuoja nuo 0,64 iki 0,80.

Kiekybinių kintamųjų ryšio stiprumą galima įvertinti Spearmano koreliacijos koeficientu. Didelės šio koeficiento reikšmės, nesvarbu, ar jos teigiamos, ar neigiamos, atitinka vadinamąjį stiprų ryšį, o mažos - silpną ryšį. Jei koreliacija nereikšminga, tai nereiškia, kad koreliacijos koeficientas yra lygiai lygus nuliui, tačiau jo reikšmė artima nuliui. Statistinis ryšys tarp požymių išreiškiamas specialiu rodikliu - koreliacijos koeficientu, kuris teoriškai gali įgyti reikšmes nuo +1 iki -1. Koeficiento reikšmė +1 rodo, kad tarp požymių egzistuoja tiesioginis funkcinis ryšys, o reikšmė -1 - kad egzistuoja atvirkštinis funkcinis ryšys. Tyrimų praktika užtikrina, kad koreliacijos koeficientų modulio reikšmės siekia 0,50; 0,70, yra gana stipraus statistinio ryšio rodiklis (Kock, Berbekova, 2021).

Hipotezėms patikrinti naudojama daugialypė tiesinė regresija. Determinacijos koeficiento reikšmė svyruoja nuo 0 iki 1. Jei sudarytas modelis idealiai apibūdina stebimus priklausomus kintamuosius, šio koeficiento reikšmė bus 1. Dauguma regresijos metodų atlieka statistinį testą, kuriuo apskaičiuojama su kiekvienu priklausomu kintamuoju susijusių koeficientų p-tikimybė. Šio statistinio testo nulinė hipotezė numato, kad koeficientas šiek tiek skiriasi nuo nulio (kitais tariant, visiems tikslams ir uždaviniams koeficientas yra lygus nuliui ir susijusio nepriklausomo kintamojo negalima įtraukti į modelį). Mažos tikėtinumo reikšmės numato, kad koeficientas yra reikšmingas modeliui ir jo reikšmė negali būti lygi nuliui.

Tyrimo imtis. Pasak McCombes (2019), atranka - tai procesas, kurio metu iš didesnės populiacijos atrenkamas asmenų ar objektų pogrupis, kurį reikia ištirti. Imties sudarymo tikslas - remiantis imties charakteristikomis daryti išvadas apie didesnę populiaciją. Egzistuoja įvairių rūšių imčių atrankos metodai, įskaitant tikimybinę ir netikimybinę atranką. Tikimybinė atranka apima asmenų ar objektų atranką iš populiacijos taikant *atsitiktinės atrankos metodus*, pavyzdžiui, paprastąją atsitiktinę atranką, sluoksninę atsitiktinę atranką arba grupinę atranką. Šio tipo atranka užtikrina, kad kiekvienas populiacijos individas ar elementas turi vienodą galimybę patekti į imtį, ir leidžia daryti statistines išvadas apie populiaciją. Šis tyrimas buvo grindžiamas atsitiktine atranka, o tai reiškia, kad internetinį klausimyną galėjo užpildyti beveik visi, nes jis buvo platinamas plačiam respondentų ratui, iš anksto nesiekiant, kad dalyvių požymiai skirtųsi nuo kitų, tačiau tyrimas orientuotas į suaugusiųjų finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sąsajas, todėl tyrime dalyvauja ne jaunesni nei 18 metų tyrimo dalyviai.

Tyrimo imties nustatymas leidžia išgauti patikimą informaciją, kuri vėliau gali būti pritaikoma visumai. Tyrimui atlikti naudota atsitiktinė respondentų atranka. Vykdam atsitiktinę atranką, bus atsitiktiniu būdu apklausiami respondentai. Atsitiktinės atrankos privalumai – reprezentatyvumas, mažesnis atrankos šališkumas, išvadų patikimumas. Trūkumai – kai kurios grupės nepakankamai atstovaujamos ir dėl pasiskirstymo gali sukelti klaidų atrankoje.

Tyrimo imties dydžio nustatymas naudojant Paniotto (1986) formulę:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}} \quad (1)$$

čia n – reikalingas apklausti respondentų skaičius;

Δ – imties paklaidos dydis arba ribinė atrankos paklaida (socialinių mokslų tyrimuose priimtina 5-10% paklaida, tai yra $\Delta = 0,05$ iki $0,1$);

N – tiriamos visumos narių dydis.

Pagal Paniot formulę ir atsižvelgiant į tai, kad tyrime dalyvauja gyventojai, kurie yra ne mažiau nei 18 metų, Lietuvos Statistikos departamento 2024 m. duomenimis Lietuvoje gyvena 1,37 mln. gyventojų, o paklaida yra 10 proc., apskaičiuotas tyrimo imties dydis yra 97

respondentai. Sakartvele gyventojų skaičius 2024 metais buvo 3,8 mln. Taikant 10 proc. paklaidą nustatytas imties dydis yra 97 respondentai. Šio tyrimo metu buvo apklausti 300 respondentų, kurių socialiniai demografiniai duomenys pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė

Tyrimo dalyvių socialiniai demografiniai požymiai

Socialiniai demografiniai rodikliai	Atsakymai	N	Proc.
Šalis	Lietuva	201	67,0
	Sakartvelas	99,0	33,0
Lytis	Vyras	81	27,0
	Moteris	219	73,0
	Nenoriui nurodyti	-	
Amžius	18-25 m.	92	30,6
	26-35 m.	14	4,7
	36-45 m.	81	27,0
	46-55 m.	90	30,0
	56 m. ir daugiau	23	7,7
Išsilavinimas	Pagrindinis	1	0,3
	Vidurinis	3	1,0
	Profesinis	23	7,7
	Aukštasis neuniversitetinis	30	10,0
	Aukštasis universitetinis	193	64,3
	Šiuo metu studijuojau	50	16,7
Gyvenamoji vieta	Didmiestis	24	8,0
	Miestas	256	85,3
	Kaimas	20	6,7
Jūsų mėnesio pajamos (Netto)	Iki 1000 Eur	67	22,3
	Nuo 1000 Eur iki 1500 Eur	37	12,3
	Nuo 1500 Eur iki 2000 Eur	56	18,7
	Nuo 2000 Eur iki 2500 Eur	116	38,7
	Daugiau nei 2500 Eur	24	8,0

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matoma 6 lentelėje dauguma tyrimo dalyvių buvo moterys, dauguma respondentų buvo 18-25 ir 46-55 metų amžiaus grupės. Įvertinus respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą nustatyta, jog dauguma respondentų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, taip pat dauguma respondentų gyvena mieste. Įvertinus respondentų pasiskirstymą pagal gaunamas pajamas nustatyta, kad 38,7 proc. respondentų nurodė gaunantys nuo 2000 iki 2500 Eur pajamas, 22,3 proc. respondentų nurodė, kad mėnesio pajamos yra iki 1000 Eur. Tik 8 proc. respondentų nurodė, jog mėnesio pajamos sudaro daugiau nei 2500 Eur.

Tyrimo apribojimai. Bet koks tyrimas grindžiamas pagrindiniais mokslinių tyrimų etikos principais. Vienas iš pagrindinių principų - laikytis konfidencialumo ir neatskleidimo susitarimo. Pagrindiniai mokslinių tyrimų etikos principai aprašyti 7 lentelėje.

7 lentelė

Tyrimo etikos principai

Etikos principas	Apibūdinimas
Sąžiningumo	Tyrimo rezultatai turi būti sąžiningi, atskleidžiamas tyrimo tikslas bei tyrimo duomenų panaudojimo sritis.
Objektyvumo	Tyrimas atliekamas be išankstinių asmeninių nuostatų ar subjektyvumo.
Atsargumo	Visi rezultatai turėtų būti vertinami atidžiai ir sąžiningai.
Atvirumo	Tyrimo duomenys bei rezultatai yra prieinami ir pateikiami tyrimo dalyviams, pateikus užklausimą.
Anonimiškumo	Visi tyrimo dalyviai neturi teikti asmens duomenų, o asmens teisių apsauga yra tyrėjo pareiga.

Šaltinis: sudaryta pagal Kruk (2013), p. 26

Atliekant tyrimą laikomasi esminių tyrimų etikos principų, kurie leidžia atskleisti tiriamajam tyrimo tikslą, supažindinti su tyrimo atlikimo ypatybėmis. Atliekant tyrimą, bus laikomasi *konfidencialumo, pagarbos asmens orumui, geranoriškumo, savarankiškumo laisvo apsisprendimo ir pagarbos ir teisingumo* principų (Žydzžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014) pabrėžia, kad atliekant kiekybinius tyrimus yra svarbus respondentų informuotumas ir savanoriškas dalyvavimas tyrime, anonimiškumo bei gautos informacijos konfidencialumo užtikrinimo, žalos respondentams vengimas, užtikrinant, kad respondentų dalyvavimas apklausoje bei jų suteikta informacija neturėtų nepageidaujamo atoveiksmio arba neigiamos įtakos.

Sudarant anketą bei atliekant tyrimą vadovautasi tyrimo etikos principais: pagarbos asmens orumui principas užtikrinamas į tyrimo dalyvį kreipiantis „gerbiamas(a)“, yra paaiškinama, kodėl prašoma užpildyti anketą ir kam bus panaudoti apklausos duomenys. Konfidencialumo principas užtikrinamas nurodant, kad anketa yra anoniminė, pažymima, kad tyrimo dalyvių nuomonė yra labai svarbi bei, kad tyrimo duomenys bus analizuojami neatskleidžiant asmeninių respondentų duomenų. Pateikiama anketos pildymo instrukcija, iš anksto padėkojama už bendradarbiavimą. Pateikiant baigiamajame darbe tyrimo rezultatus, tyrimo dalyvių charakteristikos pristatomos, pateikiant bendrą statistinę informaciją. Atliekant tyrimą neretai susiduriama su klausimais ar nebus peržengtos respondentų asmeninio gyvenimo ir moralės ribos, ar visi klausimai yra priimtini respondentams. Tyrimo metu etikos ribos nebuvo peržengtos, respondentams garantuojamas jų anonimiškumas, tyrėjas neįtakojo tyrime dalyvavusių respondentų nuomonės.

Iš dalies tyrimo ribotumas sąlygojamas tuo, kad kiekybinio tyrimo problema yra formuluojama prieš renkant duomenis, nes surinkti duomenys gali turėti įtakos problemai. Todėl gali tekti rinkti papildomus duomenis, o tai sukeltų tam tikrus nepatogumus ir tyrėjui, ir

respondentams. Taip pat daroma prielaida, kad respondentai į anketas galėjo atsakyti skubėdami bei pateikdami ne objektyvią nuomonę.

3. LIETUVOS IR SAKARTVELO GYVENTOJŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO IR POVEIKIO FINANSINEI GEROVEI TYRIMO REZULTATAI

3.1. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo tyrimo rezultatai

Tyrimo metu buvo vertinamas Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo lygis, atskleidžiamos respondentų žinios apie investavimo ir taupymo priemones. Respondentų buvo prašoma įvertinti savo žinias apie taupymo ir investavimo priemones (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Respondentų žinios apie taupymo ir investavimo priemones

Šalis	Taupymo priemonės		Investavimo priemonės		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Lietuva	7,13	1,70	5,26	2,02	$\chi^2=3,34$; df=10, p=0,612
Sakartvelas	7,12	1,94	5,38	2,07	$\chi^2=8,34$; df=10, p=0,970

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad abiejų šalių respondentai geriau vertina turimas žinias apie taupymo priemones. Žinios apie investavimo priemones vertinamos 5,26 – 5,38 balais. Respondentų buvo prašoma nurodyti kaip respondentai rūpinasi savo finansine gerove, taupo ar investuoja (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal taupymo ir investavimo priemonių taikymą, proc.

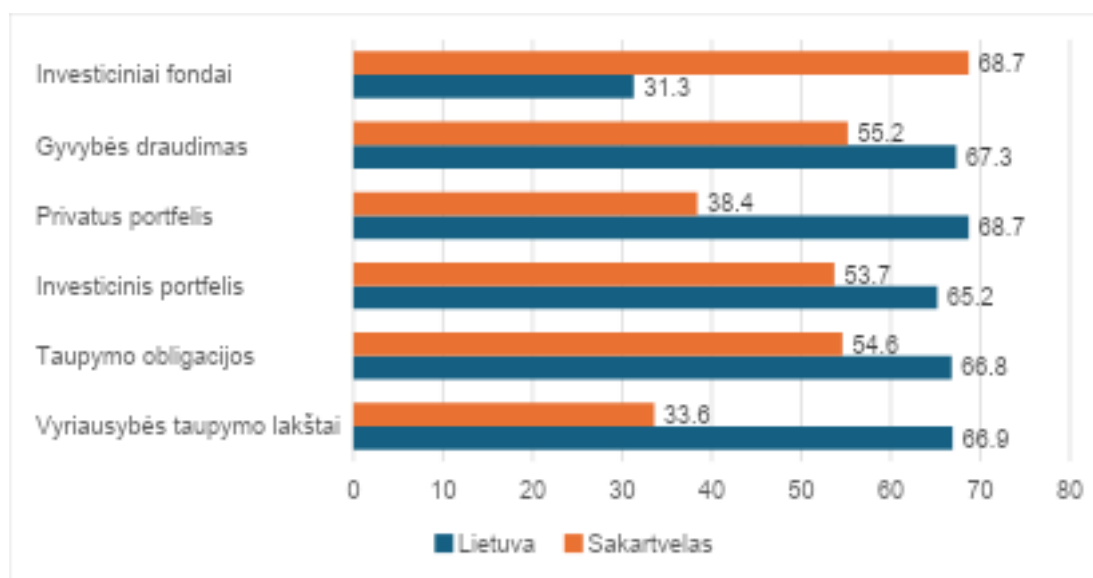
	Lietuva	Sakartvelas
Taupau	66,3	33,7
Investuoju	100	-
Taupau ir investuoju	67,2	32,8

Analizuojant tyrimo duomenis nustatyta, kad Sakartvelo ir Lietuvos gyventojai renkasi įvairias priemones, siekdami užtikrinti finansinę gerovę ir finansinį stabilumą abiejų šalių

gyventojai tiek investuoja, tiek taupo. Tyrimo metu nustatyta, kokias investavimo ar taupymo priemones respondentai yra pasirinkę (žr. 4 pav.).

4 paveikslas

Respondentų pasiskirstymas pagal investavimo priemones

Vadovaujantis pateiktais tyrimo duomenimis matome, kad Lietuvos gyventojai dažniausiai renka privatų portfelį, gyvybės draudimą bei taupymo obligacijas ar vyriausybės taupymo lakštus. Rečiausiai respondentai nurodė, jog renka investavimo fondus. Sakartvelo gyventojai nurodė, kad dažniausiai renka investicinius fondus ir gyvybės draudimą, tačiau rečiau investuoja į privatų portfelį. Toliau tyrimo metu įvertintas finansinio raštingumo lygis. Finansinio sąmoningumo tyrimo rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė

Finansinio sąmoningumo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Reguliariai vertinu savo išlaidas	3,76	0,80	3,7	0,88	$\chi^2=1,24$; df=5, p=0,564
Prieš apsiperkant sudarau pirkinių sąrašą	3,64	0,94	3,71	1,01	$\chi^2=2,34$; df=5, p=0,544
Prieš priimdamas sprendimą, palyginu kai kuriuos finansinius produktus	3,7	0,81	3,54	1,14	$\chi^2=1,96$; df=5, p=0,162
Renku informaciją susijusią su finansiniais klausimais	3,43	1,01	3,53	1,05	$\chi^2=2,56$; df=5, p=0,441
Dažnai aptariu finansinius klausimus su specialistais	2,92	1,12	2,62	1,23	$\chi^2=4,55$; df=5, p=0,034

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą, nežymus skirtumas nustatytas vertinant finansinių klausimų aptarimą su specialistais. Lietuvos respondentai aukščiausiais įverčiais įvertino teiginius: reguliariai vertinu savo išlaidas ir prieš priimant sprendimus, palyginu kai kuriuos finansinius produktus. Sakartvelo respondentai nurodė, kad aukščiausiais įverčiais įvertinti teiginiai: reguliariai vertinu savo išlaidas ir prieš apsiperkant sudarau pirkinių sąrašą. Abiejų šalių respondentai žemiausiais įverčiais įvertino teiginį, kad dažnai aptaria finansinius klausimus su specialistais. Tokie tyrimo rezultatai atskleidžia, jog vertinant finansinį sąmoningumą pasigendama finansinių klausimų sprendimo ir aptarimo su specialistais, dažniausiai respondentai vertina išlaidas savarankiškai. Moksliniuose tyrimuose pastebimos panašios tendencijos. Khan (2015) nurodė, kad finansinis sąmoningumas ir informuotumas apie finansinius produktus turi įtakos priimant finansinius sprendimus. Iramani, Lufti (2021) teigia, kad finansinis sąmoningumas turi poveikį finansiniams sprendimams per finansines žinias ir finansinius gebėjimus. Nepakankamas finansinis sąmoningumas turi svarbią reikšmę finansinių žinių klausimų, susijusių su finansiniais produktais ir paslaugomis, supratimui, kuris savo ruožtu daro poveikį sprendimams ir investicijoms finansų rinkose. Kitas analizuojamas finansinio raštingumo elementas yra finansinė patirtis (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Finansinės patirties teiginių įverčiai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Turiu santaupų nenumatytiems atvejams	3,79	0,89	3,39	1,24	$\chi^2=10,45$; df=4, p=0,002
Turiu asmeninio turto valdymo patirties	2,8	1,03	2,93	1,34	$\chi^2=1,09$; df=4, p=0,363
Turiu investavimo patirties	3,17	1,09	2,8	1,35	$\chi^2=9,17$; df=4, p=0,011
Turiu taupymo patirties nebankinėje finansų įstaigoje	3,7	0,83	3,29	1,27	$\chi^2=10,8$; df=4, p=0,001

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Aukštesniu įverčiu Lietuvos respondentai įvertino teiginį, jog turi santaupų nenumatytiems atvejams, taip pat Lietuvos respondentai dažniau sutinka su teiginiu, jog turi patirties nebankinėje finansų įstaigoje. Abiejų šalių respondentai žemiausiu įverčiu įvertino teiginį, jog turi investavimo patirties. Moksliniuose tyrimuose taip pat nurodoma, kad geresnė pagrindinė finansinė patirtis didina finansinę gerovę. Finansinė patirtis padeda žmogui geriau valdyti savo finansus (Iramani, Lufti, 2021). Didelę finansinę patirtį turintis asmuo geriau valdo savo turtą ir pajamas, kad pagerintų savo finansinę gerovę. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai

dažniau taupo nenumatytiems atvejams, tačiau turi mažiau investavimo patirties. Tyrimo metu įvertintos respondentų subjektyvios finansinės žinios (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Subjektyvių finansinių žinių įverčiai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Užsirašau, kur išleidžiu pinigus	3,0	1,08	2,88	1,39	$\chi^2=1,89$; df=3, p=0,430
Turiu žinių apie riziką ir investavimo grąžą	3,21	1,08	3,08	1,19	$\chi^2=1,17$; df=3, p=0,333
Ekonominius ir finansinius klausimus reguliariai analizuoju	3,53	0,92	3,26	1,11	$\chi^2=4,82$; df=3, p=0,028

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos ir Sakartvelo respondentai aukščiausiu įverčiu įvertino teiginį, jog ekonominius ir finansinius klausimus reguliariai analizuoja, žemiausiu įverčiu įvertintas teiginys, jog užsirašo, kur išleidžia pinigus. Galima teigti, kad respondentai reguliariai analizuoja ekonominius ir finansinius klausimus, tačiau respondentai nėra linkę užsirašyti, kur išleidžia finansines lėšas. Finansinės žinios yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių finansinės gerovės lygį. Norint gerai valdyti finansus, reikia finansinių žinių. Asmenys, turintys pakankamai finansinių žinių, yra linkę daugiau taupyti ir investuoti į ateitį, nėra linkę rizikuoti skolinantis tokias sumas, kurios sukelia finansinių sunkumų (Iramani, Lufti, 2021). Ankstesni tyrimai atskleidė, kad finansinės žinios turi įtakos tiek finansinei elgsenai, tiek finansiniams tikslams bei finansiniams sprendimams (Woodyard ir kt., 2017). Philippos ir Avdoulas (2019) akcentuoja, kad finansinės žinios tapo itin svarbiu įgūdžiu dėl pasaulinių rinkų nestabilumo, asimetrinės informacijos šiose rinkose, didėjančio finansinių produktų sudėtingumo ir sparčiai augančių finansinių technologijų. Finansiškai raštingi asmenys geriau valdo finansines krizes ir sukrėtimus. Tyrimo metu įvertinti ir palyginti respondentų finansiniai įgūdžiai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Finansinių įgūdžių vertinimo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Laikau sąskaitas ir kvitus ten, kur juos lengva rasti	2,6	1,07	2,46	1,38	$\chi^2=1,25$; df=4, p=0,347

Reguliariai vertinu savo santaupas	3,68	0,85	3,51	1,17	$\chi^2=1,95$; df=4, p=0,151
Rizikos valdymui turiu draudimą	2,8	1,09	2,65	1,32	$\chi^2=1,34$; df=4, p=0,323
Reguliariai vertinu savo išlaidas	3,62	0,89	3,6	1,03	$\chi^2=1,45$; df=4, p=0,823

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos ir Sakartvelo respondentai aukščiausiu įverčiu įvertino teiginius, jog reguliariai vertina savo išlaidas bei reguliariai vertina savo santaupas. Žemiausiais įverčiais respondentai įvertino teiginius, jog rizikos valdymui turi draudimą bei sąskaitas ir kvitus laiko ten, kur juos galima lengvai rasti. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai vertina savo pajamas bei išlaidas, tačiau mažiau dėmesio yra skiriama rizikos valdymui. Tyrimo metu įvertinti ir palyginti respondentų finansiniai gebėjimai (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Finansinių gebėjimų vertinimo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Laiku apmoku sąskaitas	2,88	1,06	4,05	1,07	$\chi^2=91,55$; df=4, p<0,001
Visada turiu grynųjų pinigų	3,32	1,02	2,73	1,44	$\chi^2=22,44$; df=4, p<0,001
Perku tik tuos daiktus kurių tikrai man reikia	3,61	0,88	3,61	0,95	$\chi^2=1,34$; df=4, p=0,994
Renku informaciją prieš priimant sprendimą pirkti	3,65	0,82	3,64	1,07	$\chi^2=1,455$; df=4, p=0,972

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai buvo nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos gyventojai rečiau nei Sakartvelo gyventojai laiku apmoka sąskaitas, tačiau Sakartvelo gyventojai rečiau turi grynųjų pinigų. Abiejų šalių respondentai dažniausiai sutinka, kad perka tik tuos daiktus, kurių jiems reikia bei renka informaciją prieš priimant sprendimą pirkti. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai vertina informaciją bei įsigyja tik tuos daiktus, kurių dažniausiai reikia, tačiau ne visada turi grynųjų pinigų bei Lietuvos respondentai rečiau apmoka sąskaitas laiku. Tyrimo metu įvertinti ir palyginti respondentų finansiniai tikslai (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Finansinių tikslų vertinimo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Sudarau planus kaip panaudoti pinigus	3,68	0,85	3,56	1,01	$\chi^2=3,55$; df=3, p=0,304
Planuoju ilgalaikius tikslus, pavyzdžiui, išėjimą į pensiją	2,61	1,16	2,73	1,23	$\chi^2=2,84$; df=3, p=0,429
Taupau pinigus, kad nereiktų pasinaudoti kreditu	3,69	0,92	3,31	1,13	$\chi^2=9,25$; df=3, p=0,002

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos gyventojai dažniau nei Sakartvelo gyventojai taupo pinigus, kad nereiktų pasinaudoti kreditu. Abiejų šalių respondentai žemiausiu įverčiu įvertino teiginį, jog planuoja ilgalaikius tikslus, pavyzdžiui išėjimą į pensiją. Vadovaujantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad respondentai sudaro planus, kaip panaudoti pinigus, stengiasi vengti kredito, tačiau ilgalaikiai finansiniai tikslai yra retai keliami. Tyrimo rezultatai atskleidė respondentų požiūrį į finansinius sprendimus (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Finansinių sprendimų vertinimo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Priimu sprendimus neplanuojant	2,66	0,94	2,84	1,15	$\chi^2=2,07$; df=4, p=0,158
Gailiuosi kai nusiperku ką nors neplanuodamas	3,6	0,96	3,22	1,05	$\chi^2=9,56$; df=4, p=0,002
Perku impulsyviai	2,12	0,62	2,23	1,05	$\chi^2=1,46$; df=4, p=0,246
Nusiperku daiktus nors jų ir nereikia	2,13	0,72	2,57	1,21	$\chi^2=12,34$; df=4, p<0,001

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos gyventojai dažniau nei Sakartvelo gyventojai gailisi, jog nusiperka neplanuotus pirkinius. Sakartvelo respondentai dažniau nei Lietuvos respondentai nusiperka daiktus, kurių nereikia. Abiejų šalių respondentai nurodė, kad retai perka impulsyviai. Paskutinis vertinamas finansinio raštingumo elementas yra finansinis elgesys (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Finansinio elgesio vertinimo rezultatai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Skiriu dalį lėšų labdarai ar socialinei paramai	1,93	0,84	2,56	1,20	$\chi^2=26,34$; df=3, p<0,001
Dalį pajamų investuoju	3,06	1,19	2,79	1,27	$\chi^2=4,90$; df=3, p=0,071
Dalį pajamų taupau	3,97	0,62	3,65	1,03	$\chi^2=6,48$; df=3, p=0,001

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos gyventojai rečiau nei Sakartvelo gyventojai skiria dalį lėšų labdarai ar socialinei paramai. Lietuvos gyventojai dažniau nei Sakartvelo gyventojai dalį pajamų taupo. Vadovaujantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad respondentai nėra linkę skirti lėšas paramai, tačiau dalį gautų

pajamų taupo arba investuoja. Finansinė elgsena yra svarbus finansinės gerovės veiksnys, ypač pensijų santaupos ir suvokiama elgsenos kontrolė. Skolų valdymas yra dar vienas svarbus veiksnys, padedantis sutelkti finansinius išteklius ir kartu išlaikyti ekonominį stabilumą (Lambert, Jusoh ir kt., 2023).

Apibendrinant finansinio raštingumo vertinimo rezultatus nustatyta, jog pasigendama finansinių klausimų sprendimo ir aptarimo su specialistais, dažniausiai respondentai vertina išlaidas savarankiškai. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad respondentai taupo nenumatytiems atvejams, tačiau turi mažiau investavimo patirties, reguliariai analizuoja ekonominius ir finansinius klausimus, tačiau respondentai nėra linkę užsirašyti, kur išleidžia finansines lėšas. Tyrimo metu nustatyta, jog respondentai vertina savo pajamas bei išlaidas, bet mažiau dėmesio yra skiriama rizikos valdymui. Respondentai nurodė, kad sudaro planus, kaip panaudoti pinigus, stengiasi vengti kredito, tačiau ilgalaikiai finansiniai tikslai yra retai keliami.

3.2. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinės gerovės tyrimo rezultatai

Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinė gerovė vertinama pagal tris dimensijas: finansinis pasirengimas, dabartinis pinigų valdymo stresas ir suvokiamas finansinis saugumas. Finansinio pasirengimo teiginių įverčiai pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė

Finansinio pasirengimo skalės įverčiai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Jei šiandien neteksiu darbo, galėsiu padengti savo išlaidas, kol susirasu naują	3,07	0,97	2,64	1,25	$\chi^2=12,74$; $df=5$, $p=0,001$
Reguliariai sugebu sutaupyti šiek tiek pinigų iš savo pajamų	3,04	1,02	2,91	1,36	$\chi^2=1,22$; $df=5$, $p=0,335$
Man pavyko sutaupyti pakankamai pinigų, kad galėčiau užsitikrinti savo būsimą gyvenimą	2,99	0,95	2,3	1,23	$\chi^2=31,3$; $df=5$, $p<0,001$
Manau, kad dėl blogos finansinės padėties niekada gyvenime neturėsiu trokštamų dalykų	2,56	0,98	2,17	1,18	$\chi^2=10,15$; $df=5$, $p=0,003$
Kai planuoju savo biudžetą, kredito limitus laiku papildomais pinigais	2,72	0,96	2,3	1,12	$\chi^2=11,35$; $df=3$, $p=0,001$

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad netekus darbo, galės padengti savo išlaidas iki tol kol susiras naują darbą, taip pat Lietuvos respondentai dažniau geba susitaupyti pinigų iš gaunamų pajamų. Vadovaujantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad respondentai planuoja pajamas, taip pat taupo dalį pajamų, tačiau sutinka, kad turimos santaupos

nėra pakankamos, siekiant užsitikrinti savo būsimą gyvenimą. Toliau darbe pateikiami dabartinio pinigų valdymo streso skalės įverčiai (žr. 19 lentelę).

19 lentelė

Dabartinio pinigų valdymo streso skalės įverčiai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Mano finansai visiškai valdo mano gyvenimą	4,04	0,92	3,11	1,10	$\chi^2=57,2$; df=7, p<0,001
Kai tik manau, kad esu atsakingas už savo finansus, nutinka kas nors, kas išmuša mane iš vėžių	2,56	0,99	2,72	1,22	$\chi^2=1,59$; df=7, p=0,241
Negaliu mėgautis gyvenimu, nes esu pernelyg susirūpinęs savo pinigais	2,91	1,08	2,34	1,19	$\chi^2=21,35$; df=7, p<0,001
Dažnai nerimauju dėl savo asmeninių finansų	2,73	1,07	2,79	1,28	$\chi^2=1,15$; df=7, p=0,688
Nerimauju dėl to, ar pavyks padengti įprastas mėnesio pragyvenimo išlaidas.	2,38	0,82	2,15	1,15	$\chi^2=3,54$; df=7, p=0,052
Šiandien patiriu vidutinio lygio finansinį stresą	3,27	0,91	2,43	1,15	$\chi^2=46,72$; df=7, p<0,001
Esu patenkintas savo dabartine finansine padėtimi	3,14	1,0	2,66	1,24	$\chi^2=15,45$; df=7, p<0,001

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad finansai visiškai valdo gyvenimą bei šiandien patiria vidutinio lygio finansinį stresą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad yra patenkinti savo finansine būkle. Abiejų šalių respondentai nurodė, kad retai nerimauja dėl to, ar pavyks padengti įprastas mėnesio pragyvenimo išlaidas bei retai nerimaujama dėl asmeninių finansų. Pagal tyrimo rezultatus galima teigti, kad respondentai patiria vidutinio lygio stresą, tačiau sutinka, kad finansai valdo asmeninį respondentų gyvenimą. Chatterjee et al. (2019) tyrime nurodomas neigiamas finansinio streso poveikis finansinei gerovei. Asmenys, kurie patyrė didelį finansinį stresą, buvo mažiau linkę jaustis finansiškai saugūs, nepriklausomai nuo jų finansinio raštingumo. Finansinis stresas gali atsverti finansinių žinių naudą, nes nerimas ar netikrumas gali trukdyti asmenims taikyti savo finansinius įgūdžius. Chatterjee et al. (2019) tyrimas patvirtino, kad finansinis raštingumas daro teigiamą įtaką finansinei gerovei, nors šis ryšys nėra vienareikšmis. Asmenys, turintys aukštesnį finansinį raštingumą, yra linkę priimti geresnius finansinius sprendimus, o tai lemia geresnius finansinius rezultatus. Tačiau nustatyta, kad finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei mažina kiti veiksniai, pavyzdžiui, finansinis stresas.

Paskutiniu finansinės gerovės vertinimo konstruktu nustatytas respondentų požiūris į suvokiamą finansinį saugumą (žr. 20 lentelę).

20 lentelė

Suvokiamo finansinio saugumo skalės įverčiai

Teiginiai	Lietuva		Sakartvelas		Chi kvadrato kriterijus
	M	SN	M	SN	
Mano finansai visiškai valdo mano gyvenimą	1,99	0,79	1,93	1,11	$\chi^2=57,2$; df=4, p<0,001
Kai tik manau, kad esu atsakingas už savo finansus, nutinka kas nors, kas išmuša mane iš vėžių	3,97	0,59	3,63	0,96	$\chi^2=1,59$; df=4, p=0,241
Negaliu mėgautis gyvenimu, nes esu pernelyg susirūpinęs savo pinigais	3,98	0,55	3,83	0,91	$\chi^2=21,35$; df=4, p<0,001
Dažnai nerimauju dėl savo asmeninių finansų	3,38	1,12	3,51	1,2	$\chi^2=1,15$; df=4, p=0,688

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo taikytas χ^2 (chi-kvadrato) homogeniškumo kriterijus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagal respondentų gyvenamą vietą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad negali mėgautis gyvenimu, nes yra pernelyg susirūpinęs savo finansais. Abiejų šalių respondentai sutinka, kad dažnai nerimauja dėl savo asmeninių finansų, pasitaiko dažnos situacijos, kurios respondentus išmuša iš vėžių.

3.3. Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikio finansinei gerovei tyrimo rezultatai

Šiame darbo poskyryje analizuojamas finansinio raštingumo ir finansinės gerovės ryšys, tikrinamos hipotezės. Baigiamajame darbe keliama hipotezė, kad egzistuoja ryšys tarp finansinio raštingumo ir jo kintamųjų: finansinio sąmoningumo, finansinės patirties, finansinių įgūdžių, subjektyvių finansinių žinių, finansinių gebėjimų, finansinių tikslų, finansinių sprendimų ir finansinės elgsenos (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Finansinio raštingumo kintamųjų koreliaciniai ryšiai

	Sąmoningumas	Patirtis	Žinios	Įgūdžiai	Gebėjimai	Tikslai	Sprendimai	Elgesys
Sąmoningumas	1	,630**	,524**	,356**	,373**	,310**	,124*	,402**
Patirtis	,630**	1	,599**	,367**	,231**	,295**	,074	,457**
Žinios	,524**	,599**	1	,664**	,321**	,436**	,199**	,573**
Įgūdžiai	,356**	,367**	,664**	1	,514**	,490**	,177**	,569**
Gebėjimai	,373**	,231**	,321**	,514**	1	,488**	-,014	,317**
Tikslai	,310**	,295**	,436**	,490**	,488**	1	,054	,404**
Sprendimai	,124*	,074	,199**	,177**	-,014	,054	1	,225**
Elgesys	,402**	,457**	,573**	,569**	,317**	,404**	,225**	1

* - koreliacija reikšminga 0,05 lygmeniu; ** - koreliacija reikšminga 0,01 lygmeniu.

Vadovaujantis pateiktais koreliaciniais ryšiais nustatyta, kad finansinis sąmoningumas yra statistiškai reikšmingai susijęs su visais finansinio raštingumo kintamaisiais, išskyrus finansinius

sprendimus ($p < 0,01$). Analizuojant kitų finansinio raštingumo kintamųjų koreliacinius ryšius nustatyta, jog su finansiniais sprendimais statistiškai reikšmingas ryšys nebuvo nustatytas, silpnas teigiamas statistinis ryšys nustatytas tarp finansinio elgesio ir finansinių sprendimų. Vadovaujantis atlikta analize galima teigti, kad iškelta hipotezė pasitvirtino, kadangi nustatytas teigiamas vidutinis statistinis ryšys tarp finansinio raštingumo ir jo kintamųjų: finansinio sąmoningumo, finansinės patirties, finansinių įgūdžių, subjektyvių finansinių žinių, finansinių gebėjimų, finansinių tikslų ir finansinės elgsenos, taip pat nustatytas silpnas teigiamas statistinis ryšys nustatytas tarp finansinio elgesio ir finansinių sprendimų. Rehman, Mia (2024) atliktas tyrimas atskleidė stiprų teigiamą ryšį tarp kiekvienos dimensijos ir finansinio raštingumo. Norint priimti pagrįstus finansinius sprendimus, labai svarbu suprasti finansines sąvokas, todėl tikėtina, kad šių sąvokų žinojimas pagerins asmens gebėjimą priimti pagrįstus sprendimus. Dewi, Febrian, Effendi, Anwar ir Nidar (2020) tyrimo rezultatai atskleidė teigiamą ryšį tarp finansinio raštingumo ir patikimo finansinio elgesio. Aukštesnio finansinio raštingumo asmenys buvo linkę priimti labiau pagrįstus finansinius sprendimus, pavyzdžiui, taupyti, investuoti ir vengti pernelyg didelių skolų. Bruggen et al. (2017) pastebėjo, kad didesnis finansinis raštingumas lemia finansinį savarankiškumą, o tai yra esminis finansinės gerovės veiksnys.

Toliau darbe atliekama regresinė analizė siekiant patikrinti iškeltas hipotezes. Tikrinama hipotezė - finansinis raštingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansiniam savarankiškumui.

22 lentelė

Finansinį savarankiškumą prognozuojantys veiksniai

Modelis	R	R kvadratas	Koreguotas R	SN
Finansinis savarankiškumas	0,551 ^a	0,304	0,302	18,99

	B	SN	Beta	t	p
Finansinis raštingumas	9,165	0,70	0,124	2,148	<0,001

Lentelėje pateikta determinacijos koeficiento reikšmė (R kvadratu = 0,304) ir patikslinta determinacijos koeficiento reikšmė ($R = 0,302$). $R^2 = 0,302 > 0,25$, modelis tinkamas. Taip pat pateiktas daugialypės koreliacijos koeficientas $R = 0,551$. Lentelėje ANOVA pateiktas kintamųjų ryšio modelio vertinimas. Nagrinėjamu atveju finansinis raštingumas turi teigiamą poveikį finansiniam savarankiškumui ($p < 0,001$). Galima teigti, kad iškelta hipotezė pasitvirtino.

Toliau darbe tikrinama antra hipotezė – finansinis saviveiksmingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansinei gerovei.

23 lentelė

Finansinę gerovę prognozuojantys veiksniai

Modelis	R	R kvadratas	Koreguotas R	SN
Finansinė gerovė	0,794 ^a	0,630	0,629	2,91

	B	SN	Beta	t	p
Finansinis saviveiksmingumas	0,073	0,013	0,316	5,747	<0,001

Lentelėje pateikta determinacijos koeficiento reikšmė (R kvadratu = 0,630) ir patikslinta determinacijos koeficiento reikšmė ($R = 0,629$). $R^2 = 0,630 > 0,25$, modelis tinkamas. Taip pat pateiktas daugialypės koreliacijos koeficientas $R = 0,794$. Lentelėje ANOVA pateiktas kintamųjų ryšio modelio vertinimas. Nagrinėjamu atveju finansinis saviveiksmingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansinei gerovei ($p < 0,001$). Galima teigti, kad iškelta hipotezė pasitvirtino.

Toliau darbe tikrinama hipotezė – finansinis raštingumas priklauso nuo demografinių požymių.

24 lentelė

Finansinį raštingumą prognozuojantys demografiniai veiksniai

Modelis	R	R kvadratas	Koreguotas R	SN
Finansinis raštingumas	0,244 ^a	0,433	0,482	2,83

	B	SN	Beta	t	p
Lytis	-0,268	0,412	-0,040	-0,652	0,515
Amžius	-0,023	0,149	-0,010	-0,153	0,878
Išsilavinimas	-0,156	0,229	-0,043	-0,682	0,496
Gyvenamoji vieta	-0,812	0,389	-0,118	-2,087	0,038
Mėnesio pajamos	0,642	0,152	0,278	4,225	<0,001

Lentelėje pateikta determinacijos koeficiento reikšmė (R kvadratu = 0,433) ir patikslinta determinacijos koeficiento reikšmė ($R = 0,482$). $R^2 = 0,433 > 0,25$, modelis tinkamas. Taip pat pateiktas daugialypės koreliacijos koeficientas $R = 0,244$. Lentelėje ANOVA pateiktas kintamųjų ryšio modelio vertinimas. Nagrinėjamu atveju respondentų gaunamos mėnesio pajamos turi teigiamą poveikį finansiniam raštingumui ($p < 0,001$). Kiti demografiniai požymiai poveikio finansiniam raštingumui neturi. Galima teigti, kad iškelta hipotezė pasitvirtino tik iš dalies, nes tik vienas demografinis požymis turi poveikį finansiniam raštingumui. Adam, Frimpong ir Boadu (2017) atliktame tyrime nagrinėjama, kaip finansinis raštingumas, finansinė elgsena, šeimos parama (kaip dar vienas pajamų šaltinis), išlaikytinių skaičius ir išėjimo į pensiją planavimas turi poveikį asmenų finansinei gerovei. Dewi, Febrian, Effendi, Anwar ir Nidar

(2020) tyrime nustatyta, kad demografiniai veiksniai, ypač išsilavinimas ir pajamos, yra svarbūs finansinį raštingumą lemiantys veiksniai. Aukštesnis išsilavinimo lygis ir didesnė pajamos buvo susiję su geresniu finansiniu raštingumu.

Toliau darbe tikrinama hipotezė – finansinė gerovė priklauso nuo demografinių požymių.

25 lentelė

Finansinę gerovę prognozuojantys veiksniai

Modelis	R	R kvadratas	Koreguotas R	SN
Finansinė gerovė	0,624 ^a	0,322	0,721	3,12

	B	SN	Beta	t	p
Lytis	-1,821	1,272	-0,090	-1,431	0,153
Amžius	0,550	0,460	0,082	1,194	0,233
Išsilavinimas	-1,528	0,708	-0,140	-2,157	0,032
Gyvenamoji vieta	0,342	1,203	0,017	0,290	0,772
Mėnesio pajamos	-0,149	0,470	-0,021	-0,317	0,752

Lentelėje pateikta determinacijos koeficiento reikšmė (R kvadratu = 0,322) ir patikslinta determinacijos koeficiento reikšmė ($R = 0,721$). $R^2 = 0,322 > 0,25$, modelis tinkamas. Taip pat pateiktas daugialypės koreliacijos koeficientas $R = 0,624$. Lentelėje ANOVA pateiktas kintamųjų ryšio modelio vertinimas. Chatterjee et al. (2019) tyrime nustatyta, kad didesnės pajamos ir aukštesnis išsilavinimo lygis teigiamai susiję su finansine gerove. Didesnes pajamas gaunantys asmenys turi daugiau išteklių, kad galėtų apsisaugoti nuo finansinio streso, o aukštesnio išsilavinimo asmenys paprastai turi daugiau finansinių žinių, ir abu šie veiksniai prisideda prie geresnių finansinių rezultatų. Abrantes-Braga ir Veludo-de-Oliveira (2019) tyrime pabrėžiama, kad finansinės gerovės negalima vertinti tik remiantis pajamų ar santaupų analize. Finansinė gerovė apima objektyvių išteklių ir subjektyvių jausmų derinį. Pavyzdžiui, žmogus gali turėti dideles pajamas, bet vis tiek jausti žemą finansinę gerovę dėl didelio finansinio nerimo ar nepasitenkinimo savo finansine padėtimi. Abrantes-Braga ir Veludo-de-Oliveira (2019) patvirtino, kad psichologiniai veiksniai (pavyzdžiui, kontrolės, nepriklausomybės ir pasitenkinimo finansiniu gyvenimu jausmas) atlieka svarbų vaidmenį nustatant bendrą finansinę gerovę. Finansinė gerovė yra susijusi ne tik su pakankamomis pajamomis, bet ir su tuo, kaip žmonės jaučiasi dėl savo finansinės padėties ir gebėjimo ją valdyti. Finansinė gerovė gali skirtis įvairiose socialinėse, ekonominėse ir kultūrinėse aplinkose. Finansinės gerovės suvokimui gali turėti įtakos kultūrinės normos, vertybės ir ekonominės sąlygos. Amiranashvili (2023) nurodo, kad amžius, lytis, šeimyninė padėtis ir išsilavinimas - tai veiksniai, kurie, kaip nustatyta ankstesniuose tyrimuose, yra susiję su finansiniu raštingumu. Nagrinėjamu atveju respondentų

demografiniai požymiai poveikio finansinei gerovei neturi ($p > 0,001$). Galima teigti, kad iškelta hipotezė nepasitvirtino.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Finansinė gerovė daugialypė sąvoka, atspindinti bendrą asmens finansinę sveikatą ir emocinius, psichologinius bei praktinius jo santykių su pinigais aspektus bei apimanti tiek objektyvius veiksnius (pavyzdžiui, pajamas, santaupas ir skolas), tiek subjektyvius veiksnius (pavyzdžiui, saugumo, pasitikėjimo ir pasitenkinimo savo finansiniu gyvenimu jausmą). Finansinis raštingumas moksliniuose tyrimuose apibūdinamas kaip žinios, įgūdžiai ir supratimas, reikalingi priimti pagrįstus ir veiksmingus sprendimus dėl finansinių išteklių. Finansinis raštingumas apima pagrindinių finansinių sąvokų, tokių kaip biudžeto sudarymas, taupymas, investavimas, skolų valdymas ir rizika, supratimą. Gebėjimas pagrįstai vertinti ir priimti veiksmingus sprendimus, susijusius su pinigų naudojimu ir valdymu.
2. Finansinio raštingumo ir finansinės gerovės ryšys buvo plačiai nagrinėjamas moksliniuose tyrimuose, kurių rezultatai atskleidžia, kad aukštesnis finansinis raštingumas turi teigiamą poveikį asmenų finansiniams rezultatams ir bendrai finansinei gerovei. Finansinis raštingumas siejamas su mažesniu finansiniu stresu. Asmenys, išmanantys asmeninius finansus, paprastai patiria mažiau nerimo dėl pinigų valdymo, nes žino, kaip veiksmingai tvarkyti biudžetą, skolas ir investicijas. Šie teigiami finansiniai rezultatai padeda užtikrinti didesnę finansinio saugumo ir pasitenkinimo jausmą, kurie yra pagrindiniai finansinės gerovės komponentai. Asmenys, turintys tvirtesnę finansinę pagrindą, paprastai labiau pasitiki savo gebėjimu atlaikyti finansinius sukrėtimus ir įgyvendinti finansinius tikslus. Finansinis raštingumas yra teigiamai susijęs su ilgalaikiu finansiniu planavimu. Aukštesnio finansinio raštingumo asmenys dažniau imasi aktyvios finansinės veiklos, pavyzdžiui, prisideda prie taupymo planų ir priima pagrįstus investicinius sprendimus.
3. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad respondentai taupo nenumatytiems atvejams, tačiau turi mažiau investavimo patirties, reguliariai analizuoja ekonominius ir finansinius klausimus, tačiau respondentai nėra linkę užsirašyti, kur išleidžia finansines lėšas.

Respondentai vertina savo pajamas bei išlaidas, bet mažiau dėmesio yra skiriama rizikos valdymui, sudaro planus, kaip panaudoti pinigus, stengiasi vengti kredito, tačiau ilgalaikiai finansiniai tikslai yra retai keliami. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai patiria vidutinio lygio stresą, tačiau sutinka, kad finansai valdo asmeninį respondentų gyvenimą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad negali mėgautis gyvenimu, nes yra pernelyg susirūpinę savo finansais. Abiejų šalių respondentai sutinka, kad dažnai nerimauja dėl savo asmeninių finansų, pasitaiko dažnos situacijos, kurios respondentus išmuša iš vėžių.

4. Vadovaujantis atlikta analize galima teigti, kad iškelta pirma hipotezė pasitvirtino, kadangi nustatytas teigiamas vidutinis statistinis ryšys tarp finansinio raštingumo ir jo kintamųjų: finansinio sąmoningumo, finansinės patirties, finansinių įgūdžių, subjektyvių finansinių žinių, finansinių gebėjimų, finansinių tikslų ir finansinės elgsenos, taip pat nustatytas silpnas teigiamas statistinis ryšys nustatytas tarp finansinio elgesio ir finansinių sprendimų. Tyrimo metu nustatyta, kad finansinis raštingumas turi teigiamą poveikį finansiniam savarankiškumui ($p < 0,001$). Galima teigti, kad iškelta antra hipotezė pasitvirtino. Finansinis saviveiksmingumas turi reikšmingą teigiamą poveikį finansinei gerovei ($p < 0,001$). Galima teigti, kad iškelta trečia hipotezė pasitvirtino. Iškelta hipotezė, kad finansinis raštingumas priklauso nuo demografinių požymių pasitvirtino tik iš dalies, nes tik respondentų pajamos turi poveikį finansiniam raštingumui. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad respondentų demografiniai požymiai poveikio finansinei gerovei neturi ($p > 0,001$). Galima teigti, kad iškelta hipotezė, jog finansinė gerovė priklauso nuo demografinių požymių nepasitvirtino.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Adam, A.M., Frimpong, S. (2017). Financial literacy and financial planning: Implication for financial well-being of retirees. *Business and Economic Horizons*, 13(2), 224-236.
2. Ademola, S. A., Musa, A. S., & Innocent, I. O. (2019). Moderating effect of risk perception on financial knowledge, literacy and investment decision. *American International Journal of Economics and Finance Research*, 1(1), 34-44.
3. Ahamed, A.J., Limbu, Y.B. (2018). Dimensions of materialism and credit card usage: an application and extension of the theory of planned behavior in Bangladesh. *J. Financ. Serv. Mark.* 23(3–4), 200–209. <https://doi.org/10.1057/s41264-018-0058-5>
4. Amiranashvili, N. (2023). Exploring Financial Literacy among Senior High School Students in Georgia: A Qualitative Study on Factors Influencing Financial Knowledge and Skills. *Journal of Education in Black Sea Region*, 9(1), 1-16.
5. Angrisani, M., Casanova, M. (2019). What you think you know can hurt you: Under/over confidence in financial knowledge and preparedness for retirement. *Journal of Pension Economics and Finance*, 1-16. <https://doi.org/10.1017/S1474747219000131>
6. Aydin, A.E., Akben Selcuk, E. (2019). An investigation of financial literacy, money ethics and time preferences among college students: a structural equation model. *Int. J. Bank Mark.* 37(3), 880–900. <https://doi.org/10.1108/IJBM-05-2018-0120>
7. Bongini, P.; Iannello, P.; Rinaldi, E.E. (2018). The challenge of evaluating financial literacy: Alternative data analysis methods within the Italian context. *Empir. Res. Voc. Ed. Train*, 10, 12. <https://doi.org/10.1186/s40461-018-0073-8>.
8. Bunyamin, M., Wahab, N. (2022). The impact of financial literacy on finance and economy: a literature review. *Labuan Bulletin of International Business and Finance*, 20(2), 49-65.

9. Brüggen, E.C., J. Hogreve, M. Holmlund, S. Kabadayi, and M. Löfgren (2017). Financial Well-being: a conceptualization and research agenda. *Journal of Business Research* 79 (1): 228–237.
10. Chaity, N.S., Kabir, S.B. (2024). How Financial Literacy Impacts Financial Well-Being: The Influence of Financial and Technical Efficacy. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 14(2), 207-217.
11. Chapagain, R. (2022). Factors Affecting Investment Decisions of Employees Working on Financial and Non-Financial Sectors: A Case of Pokhara Metropolitan City, Nepal. *The Journal of Nepalese Business Studies* Vol. XV No. 1, p. 27-45.
12. Chavali, K., & Mohan Raj, P. (2016). Impact of demographic variables and risk tolerance on investment decisions: An empirical analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(1), 169-175.
13. Desello, J.M., Agner, M. (2023). Financial Inclusion and the Role of Financial Literacy in the Philippines. *International Journal of Economics and Finance*; Vol. 15, No. 6, 27-43.
14. Dewi, V.I., E. Febrian, N. Effendi, M. Anwar, and S.R. Nidar. (2020). Financial literacy and its variables: The evidence from Indonesia. *Economics & Sociology* 13 (3): 133–154.
15. Dewi, P., Leon, F. (2023). Factors that affect financial well-being in master program students. *International Journal of management studies and social science research*, 5, 163- 174.
16. Dundure, E., Sloka, B. (2021). Financial literacy self-evaluation of young people in Latvia. *European Integration Studies*, 15, 160-169.
17. Garg, N., Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International Journal of Social Economics*, Vol. 45 No. 1, 173-186.
18. Gedvilaitė, D., Gudaitis, T., Lapinskienė, G.; Brazaitis, J. ir kt. (2022). Sustainability Literacy and Financial Literacy of Young People in the Baltic States. *Sustainability*, 14, 14013. <https://doi.org/10.3390/su142114013>
19. Hidayat, F., Hartono, U. (2022). Factors affecting financial investment decisions: undergraduate student context. *BISMA (Bisnis dan Manajemen)* Volume 15 Issue 1, p. 40–59
20. Iacovoïu, V.B. (2018). An Empirical Analysis of Some Factors Influencing Financial Literacy. *Economic insights – trends and challenges*, 8 (2), 23-31.
21. Iramani, R., Lufti, L. (2021). An integrated model of financial well-being: The role of financial behavior. *Accounting*, 691-700.

22. Janor, H., Yakob, R., Hashim, N. A., Zanariah, Z., & Wel, C. A. C. (2016). Financial literacy and investment decisions in Malaysia and United Kingdom: A comparative analysis. *Geografia*, 12(2), 106-118.
23. Jurkševičiūtė, G., Danielytė, J. ir kt. (2023). Students' Financial Literacy Knowledge Research: The Case of Kauno Kolegija Higher Education Institution. Proceeding of the 14th International Scientific and Practical conference, vol. 2, 119-125. <https://doi.org/10.17770/etr2023vol2.7266>
24. Kaur, G., Singh, M. (2023). Analysis of key factors influencing individual financial well-being using ISM and MICMAC approach. *Quality and Quantity*, 57, 1533-1559.
25. Kim, K.T., Anderson, S.G. and Seay, M.C. (2019). Financial knowledge and short-term and long-term financial behaviors of millennials in the United States. *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 40 No. 2, 194-208.
26. Kempson, E., Finney, A., & Poppe, C. (2017). Financial Well-Being A Conceptual Model and Preliminary Analysis. *SIFO Project Note*, no. 3. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/pfrc/pfrc1705-financial-well-being-conceptual-model.pdf>
27. Kumari, D. A. T., Ferdous, A. S. M., & Klalidah, S. (2020). The impact of financial literacy on women's economic empowerment in developing countries: A study among the rural poor women in Sri Lanka. *Asian Social Science*, 16(2), 31-44.
28. Lambert, J., Jusoh, Z. ir kt. (2023). Factors Affecting Financial Well-being of Millennials: A Systematic Review. *Information Management and Business Review*, Vol. 15, No. 2, p. 98-108.
29. Lone, U., Bhat, S. (2024). Impact of financial literacy on financial well-being: a mediational role of financial self-efficacy. *Journal of Financial Services Marketing*, 29:122–137. <https://doi.org/10.1057/s41264-022-00183-8>
30. Lusardi, A., Michaud, P.C., Mitchell, O.S. (2017). Optimal Financial Knowledge and Wealth Inequality. *Journal of Political Economy* 125: 431–477.
31. Lusardi, A., Streeter, J. (2023). Financial literacy and financial well-being: Evidence from the US. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1, 169–198.
32. Mathew, V., Kumar, S. (2022). Financial Well-being and Its Psychological Determinants— An Emerging Country Perspective. *Business Review*, 1–14
33. Mercan, M., Kitesashvili, D. (2023). Effect of Financial Literacy on Financial Well-Being in Georgia. *Journal of Business*, 12(2), 38-58.
34. Miečinskienė, A., Stankevičienė, J. ir kt. (2023). The role of financial intelligence quotient and financial literacy for paving a path towards financial well-being. *Journal of*

35. Mihno, L. (2021). Influence of factors promoting financial literacy on the achievements of financial literacy of students in Latvia. *Human, Technologies and Quality Education*, 26, 365-375.
36. Moreno-Herrero, D.; Salas-Velasco, M.; Sánchez-Campillo, J. (2018). Factors that influence the level of financial literacy among young people: The role of parental engagement and students' experiences with money matters. *Child. Youth Serv. Rev*, 95, 334–351. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.10.042>.
37. Munisamy, A.; Sahid, S.; Hussin, M. A (2022). Financial Literacy Model of Malaysian B40 Households: The Case of Financial Well-Being, Education Level and Socioeconomic Status. *Proceedings*, 82, 64. <https://doi.org/10.3390/proceedings2022082064>
38. Munnukka, J., Uusitalo, O. and Koivisto, V.J. (2017). The consequences of perceived risk and objective knowledge for consumers' investment behavior. *Journal of Financial Services Marketing*, 22(4): 150-160.
<https://link.springer.com/article/10.1057/s41264-017-0033-6>
39. Nejad, M.G., and K. Javid. (2018). Subjective and objective financial literacy, opinion leadership, and the use of retail banking services. *International Journal of Bank Marketing* 36 (4): 784–804.
40. Netemeyer, R.G., D. Warmath, D. Fernandes, and J.G. Lynch Jr. (2018). How am I doing? Perceived financial well-being, its potential antecedents, and its relation to overall well-being. *Journal of Consumer Research* 45 (1): 68–89.
41. Ng, W., and E. Diener. (2014). What matters to the rich and the poor? Subjective well-being, financial satisfaction, and postmaterialist needs across the world. *Journal of Personality and Social Psychology* 107 (2): 326.
42. OECD (2014). PISA 2012 technical background in OECD (Ed.), PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century, Vol. VI, OECD Publishing, Paris, p. 123-145.
43. Philippas, N.D., Avdoulas, C. (2019). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece, *The European Journal of Finance*, <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1701512>
44. Rajendran, M. M. A. (2015). Asset Allocation of Portfolio Management. *Journal of Research in Business, Economics and Management*, 2(1), 40–45.
45. Rehman, K., Mia, A. (2024). Determinants of financial literacy: a systematic review and future research directions. *Future Business Journal*, 10, 1-25.

46. Ruberton, P.M., J. Gladstone, and S. Lyubomirsky (2016). How your bank balance buys happiness: The Importance of “cash on hand” to life satisfaction. *Emotion* 16 (5): 575–580.
47. Sahi, S. K. (2017). Psychological biases of individual investors and financial satisfaction. *Journal of Consumer Behaviour*, 16(6), 511–535.
48. Sing, M.Ch.; Lee, D.H. (2020). School Banding Effects on Student Financial Literacy Acquisition in a Standardised Financial Literacy Curriculum. *Asia-Pac. Educ. Res*, 29, 377–391 <https://doi.org/10.1007/s40299-019-00491-z>.
49. Swiecka, B., Yesildag, E. (2020). Financial Literacy: The Case of Poland. *Sustainability*, 12, 1-17.
50. Versal, N., Balytska, M. (2022). Financial literacy and financial well-being: the case of Eastern, Central and Northern Europe. 8th International conference on business trends, 249-261.
51. Ullah, K. et al. (2020). Impact Of Financial Information On Individual Investor’s Investment Decision. *Elementary Education Online*, Vol. 19, Issue 4, p. 4669-4677.
52. Ulbinaitė, A., Gudaitis, T., Baranauskas, M. (2023). Personal Finance Management Skills and Financial Sustainability Literacy Knowledge of Generation Y: An Empirical Analysis in Lithuania. *Review of European Studies*, 15(3), 16-33.

Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinis raštingumas ir jo poveikis finansinei gerovei

Magistro darbas

Diana Inaišvili

Vilniaus Universitetas, Ekonomikos ir Verslo fakultetas

Apskaita ir finansų valdymas

Vilnius, 2025

Dr. Asta Šalienė

SANTRAUKA

58 puslapiai, 25 lentelės, 4 paveikslai, 52 literatūros šaltiniai

Pagrindinis baigiamojo darbo tikslas yra nustatyti gyventojų finansinį raštingumą bei jo poveikį finansinei gerovei Lietuvos ir Sakartvelo atveju. Tikslui pasiekti iškelti uždaviniai: atskleisti finansinio raštingumo ir finansinės gerovės sampratą, išanalizuoti finansinio raštingumo poveikio gyventojų finansinei gerovei teorinius pagrindus, ištirti Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei.

Baigiamasis darbas sudarytas iš trijų darbo dalių. Pirmoje darbo dalyje analizuojama finansinio raštingumo bei finansinės gerovės samprata, aptariami veiksniai, kurie turi poveikį gyventojų finansiniam raštingumui bei finansinei gerovei, aptariami moksliniai tyrimai, atskleidžiantys finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei. Antroje darbo dalyje pateikiama tyrimo metodika, apibūdinamas tyrimo instrumentas, pristatomos tyrimo imties charakteristikos, tyrimo ribotumai. Trečioje darbo dalyje analizuojami tyrimo rezultatai, atskleidžiantys Lietuvos ir Sakartvelo gyventojų finansinio raštingumo poveikį finansinei gerovei.

Baigiamajame darbe taikomi tyrimo metodai: mokslinės literatūros lyginamoji analizė, teorinės medžiagos sisteminimas ir apibendrinimas, kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa, tyrimo duomenų statistinė analizė bei apibendrinimas.

Mokslinės literatūros analizės pagrindu yra parengiamas klausimynas, kuris apima dvi skales: finansinio raštingumo ir finansinės gerovės vertinimo skalės. Taip pat siekiant atskleisti tyrimo rezultatų pasiskirstymą pagal respondentų socialinius – demografinius požymius klausimyno pradžioje pateikiami demografiniai klausimai. Finansinio raštingumo skalė apima kintamuosius: finansinis sąmoningumas, finansinė patirtis, subjektyvios finansinės žinios, finansiniai įgūdžiai, finansiniai gebėjimai, finansiniai tikslai, finansiniai sprendimai ir finansinė

elgsena. Finansinė gerovė taip pat išreiškiama trimis dimensijomis, t. y. finansiniu pasirengimu nenumatytiems atvejams, dabartiniu pinigų valdymo stresu ir suvokiamu finansiniu saugumu.

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad respondentai taupo nenumatytiems atvejams, tačiau turi mažiau investavimo patirties, reguliariai analizuoja ekonominius ir finansinius klausimus, tačiau respondentai nėra linkę užsirašyti, kur išleidžia finansines lėšas. Respondentai vertina savo pajamas bei išlaidas, bet mažiau dėmesio yra skiriama rizikos valdymui, sudaro planus, kaip panaudoti pinigus, stengiasi vengti kredito, tačiau ilgalaikiai finansiniai tikslai yra retai keliami. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai patiria vidutinio lygio stresą, tačiau sutinka, kad finansai valdo asmeninį respondentų gyvenimą. Lietuvos respondentai dažniau nei Sakartvelo respondentai sutinka, kad negali mėgautis gyvenimu, nes yra pernelyg susirūpinę savo finansais. Abiejų šalių respondentai sutinka, kad dažnai nerimauja dėl savo asmeninių finansų, pasitaiko dažnos situacijos, kurios respondentus išmuša iš vėžių.

Financial literacy and its impact on financial well-being in Lithuania and Georgia

Diana Inaishvili

Master's thesis

Vilnius University, Faculty of Economics and Business

Dr. Asta Šalienė

Vilnius, 2025

SUMMARY

58 pages, 25 tables, 4 figures, 52 references

The main objective of the thesis is to determine the financial literacy of the population and its impact on financial well-being in the case of Lithuania and Georgia. The objectives of the thesis are: to explain the concept of financial literacy and financial well-being, to analyze the theoretical foundations of the impact of financial literacy on the financial well-being of the population, and to investigate the impact of financial literacy on the financial well-being of the population of Lithuania and Georgia.

The final thesis consists of three parts. The first part of the thesis analyses the concept of financial literacy and financial well-being, discusses the factors that have an impact on the financial literacy and financial well-being of the population, and discusses the research that reveals the impact of financial literacy on financial well-being. The second part of the paper presents the methodology of the study, describes the research instrument, presents the characteristics of the study sample and the limitations of the study. The third part of the paper analyses the results of the study, revealing the impact of financial literacy on financial well-being of the Lithuanian and Georgia population.

The methods of research used in the final work are: comparative analysis of scientific literature, systematization and generalization of theoretical material, quantitative research - a questionnaire survey, statistical analysis and generalization of the research data.

Based on the analysis of scientific literature, a questionnaire is developed, which includes two scales: financial literacy and financial well-being scales. Demographic questions are also included at the beginning of the questionnaire to show the distribution of the results of the

survey according to the socio-demographic characteristics of the respondents. The financial literacy scale includes the following variables: financial awareness, financial experience, subjective financial knowledge, financial skills, financial capabilities, financial goals, financial decisions and financial behavior. Financial well-being is also expressed in three dimensions, i.e. financial contingency preparedness, current money management stress and perceived financial security.

The analysis of the survey results revealed that respondents save for emergencies but have less investment experience, regularly analyze economic and financial issues, and are not likely to write down where they spend their financial resources. Respondents assess their income and expenditure but pay less attention to risk management, make plans on how to spend their money, try to avoid credit, but rarely set long-term financial goals. The results of the survey show that respondents experience moderate levels of stress but agree that finances control their personal lives. Lithuanian respondents are more likely than respondents from Georgia to agree that they are unable to enjoy life because they are too worried about their finances. Respondents in both countries agree that they often worry about their personal finances, and that there are frequent situations that throw respondents off balance.

PRIEDAI

1 Priedas. Tyrimo anketa

Mielas Respondente,

Šio tyrimo tikslas – įvertinti finansinio raštingumo poveikį asmens finansinei gerovei. Jūsų nuomonė šiuo klausimu yra labai svarbi. Tyrimas atliekamas anonimiškai, Jums nereikia nurodyti savo asmeninių duomenų. Tyrimo metu gauti duomenys bus panaudoti tik apibendrinto pobūdžio išvadoms formuluoti. Tinkamą atsakymo variantą pažymėkite „/“ arba įrašykite savo. Iš anksto Jums dėkojame už sugaištą laiką.

I. DEMOGRAFINIAI DUOMENYS

1. Jūs esate

- Vyras;
- Moteris;
- Nenoriu nurodyti.

2. Jūsų amžius:

- 16-25 m.;
- 26-35 m.;
- 36-45 m.;
- 46-55 m.;
- 56 ir daugiau.

3. Jūsų išsilavinimas

- Pagrindinis;
- Vidurinis;
- Profesinis;
- Aukštasis neuniversitetinis;

- Aukštasis universitetinis;
- Šiuo metu studijuoju.

4. Jūsų gyvenamoji vieta

- Didmiestis;
- Miestas;
- Kaimas.

5. Jūsų mėnesio pajamos (Netto)

- iki 1000 Eur
- Nuo 1000 Eur iki 1500 Eur
- Nuo 1500 Eur iki 2000 Eur
- Nuo 2000 Eur iki 2500 Eur
- Daugiau nei 2500 Eur

6. Įvertinkite 10 balų sistemoje savo turimas žinias apie investavimo priemones?

7. Įvertinkite 10 balų sistemoje savo turimas žinias apie taupymo priemones?

8. Taupote ar investuojate? (Taupymas- tai atidėjimas gaunamų pajamų, kad šios būtų vartojamos ateityje. Investavimas – tai kapitalo panaudojimo būdas, kuris privalo užtikrinti kapitalo saugumą ir vertės augimą)

- Taupau;
- Investuoju;
- Taupau ir investuoju.

9. Kokią investavimo/taupymo formą jūs esate pasirinkę (galite pažymėti kelis variantus)?

- Vyriausybės taupymo lakštai;
- Taupymo obligacijos;
- Investicinis portfelis;
- Privatus portfelis;
- Gyvybės draudimas;
- Investiciniai fondai;
- Kita (įrašykite)

II. FINANSINIO RAŠTINGUMO VERTINIMAS

10. Įvertinkite penkių balų pateiktus teiginius, susijusius su jūsų finansiniu raštingumu bei finansinėmis žiniomis, kur 5 – visiškai sutinku, 1 - visiškai nesutinku.

Teiginiai	1	2	3	4	5
Finansinis sąmoningumas					
Reguliariai vertinu savo išlaidas					
Prieš apsiperkant sudarau pirkinių sąrašą					
Prieš priimdamas sprendimą, palyginu kai kuriuos finansinius produktus					
Renku informaciją susijusią su finansiniais klausimais					
Dažnai aptariu finansinius klausimus su specialistais					
Finansinė patirtis					
Turiu santaupų nenumatytiems atvejams					

Turiu asmeninio turto valdymo patirties					
Turiu investavimo patirties					
Turiu taupymo patirties nebankinėje finansų įstaigoje					
Subjektyvios finansinės žinios					
Užsirašau, kur išleidžiu pinigus					
Turiu žinių apie riziką ir investavimo grąžą					
Ekonominius ir finansinius klausimus reguliariai analizuoju					
Finansiniai įgūdžiai					
Laikau sąskaitas ir kvitus ten, kur juos lengva rasti					
Reguliariai vertinu savo santaupas					
Rizikos valdymui turiu draudimą					
Reguliariai vertinu savo išlaidas					
Finansiniai gebėjimai					
Laiku apmoku sąskaitas					
Visada turiu grynųjų pinigų					
Perku tik tuos daiktus kurių tikrai man reikia					
Renku informaciją prieš priimant sprendimą pirkti					
Finansiniai tikslai					
Sudarau planus kaip panaudoti pinigus					
Planuoju ilgalaikius tikslus, pavyzdžiui, išėjimą į pensiją					
Taupau pinigus, kad nereiktų pasinaudoti kreditu					
Finansiniai sprendimai					
Priimu sprendimus neplanuojant					
Gailiuosi kai nusiperku ką nors neplanuodamas					
Perku impulsyviai					
Nusiperku daiktus nors jų ir nereikia					
Finansinis elgesys					
Skiriu dalį lėšų labdarai ar socialinei paramai					
Dalį pajamų investuoju					
Dalį pajamų taupau					

III. FINANSINĖS GEROVĖS VERTINIMAS

11. Įvertinkite penkių balų pateiktus teiginius, susijusius su jūsų finansine gerove ir finansine būkle, kur 5 – visiškai sutinku, 1 - visiškai nesutinku.

Teiginiai	1	2	3	4	5
Finansinio pasirengimo skalė					
Jei šiandien neteksiu darbo, galėsiu padengti savo išlaidas, kol susirasiu naują					
Reguliariai sugebu sutaupyti šiek tiek pinigų iš savo pajamų					
Man pavyko sutaupyti pakankamai pinigų, kad galėčiau užsitikrinti savo būsimą gyvenimą					
Manau, kad dėl blogos finansinės padėties niekada gyvenime neturėsiu trokštamų dalykų					
Kai planuoju savo biudžetą, kredito limitus laikau papildomais pinigais					
Dabartinio pinigų valdymo streso skalė					
Mano finansai visiškai valdo mano gyvenimą					

Kai tik manau, kad esu atsakingas už savo finansus, nutinka kas nors, kas išmuša mane iš vėžių					
Negaliu mėgautis gyvenimu, nes esu pernelyg susirūpinęs savo pinigais					
Dažnai nerimauju dėl savo asmeninių finansų					
Nerimauju dėl to, ar pavyks padengti įprastas mėnesio pragyvenimo išlaidas.					
Šiandien patiriu vidutinio lygio finansinį stresą					
Esu patenkintas savo dabartine finansine padėtimi					
Suvokiamo finansinio saugumo skalė					
Dažnai skolinuosi pinigų skoloms padengti					
Planuoju finansiškai užsitikrinti savo ateitį					
Užsibrėžti finansiniai tikslai bus pasiekti					
Nesijaudinu dėl savo dabartinės finansinės padėties					